

מופ"ת
מרכז הדרכה פדגוגי
מושב נחלים,
טל' 03-9331479

משרד החינוך

דפי פעילות לתערוכת הכרזות

שנת תשע"ה

אלק ב'

שנת השמיטה - הלכות וערכים

אלק א'

הרב שאול ישראלי - דמות השנה

בס"ד

שנת תשע"ה

דפי פעילות לתערוכת הכרזות

חלק א'

הרב שאול ישראלי - דמות השנה

חלק ב'

שנת השמיטה - הלכות וערכים

כתיבה ועריכה:

הרב צבי שינובר והרב אברהם פרנס

הוצאת מופ"ת

מושב נחלים 4995000

03-9331479

mofet1@gmail.com

עימוד ועיצוב: סטודיו דראור | 0547-689263

תוכן

4 חלק א' **הרב שאול ישראלי - דמות השנה**

- 6 דבר העורכים
- 7 תערוכת הכרזות
- 21 דפי עבודה על תערוכת הרב ישראלי
- 36 וחי בהם - תשובות לשואלים
- 37 מפניני הרב
- 38 דברים לזכרו
- 39 ספרים ופרסים

41 חלק ב' **שנת השמיטה - הלכות וערכים**

- 43 דבר העורכים
- 44 תערוכת הכרזות
- 58 דפי עבודה על תערוכת השמיטה
- 93 נספחים לדפי הפעילות
- 98 מושגי יסוד בשמיטה
- 102 הפעלה על 'אמנת השמיטה'
- 103 'אמנת השמיטה'

חלק א'

דפי פעילות לתערוכת הכרזות
הרב שאול ישראלי - דמות השנה

עורך ראשי: צבי שינובר
כתיבה ועריכה: צבי שינובר ואברהם פרנס

הרבנות - שליחות אלוּקית וציבורית.

החל מראשית דרכו מחוץ לכתלי ישיבת מרכז הרב בשנת תרצ"ח, ועד ימיו האחרונים, ראה הרב ישראלי ברבנות, על כל גווניה, שליחות. היה זה רגש השליחות שהביא אותו לעקור מתלמודו ומהרבצתה של תורה, כאשר היה הדבר נדרש, ולהתמסר להנהגת הציבור. ששת העשורים בהם שימש בהנהגה היו רבי תהפוכות ומשברים בעם היהודי בכלל, ובארץ ישראל בפרט; כאן, בשנים אלו, עוצבה מחדש דמותו של הציבור. הרצון להשתתף במאבק על עיצובה של דמות זו, היה הוא שדירבן אותו לחרוג מכתלי בית מדרשו ולהשתתף בהנהגת הרבנות. תחילה היה זה כרבו של יישוב חקלאי קטן וצעיר, אך עם הזמן גדלה והתרחבה השפעתו, עד להנהגה כלל ישראלית. בכל שנותיו ברבנות, על גלגוליה השונים, כבש הרב ישראלי דרך ייחודית וגדולה בהנהגה הרבנית של הציבור, דרך אשר הפכה מופת לרבנים רבים אשר מצאו בה דגם לחיקוי. תמציתה, אולי, בשני הצדדים שראה לשליחות שברבנות, וכך כתב עליה:

"שני פנים לתפקיד האחראי ורב הערך של הרבנות. מצד אחד הרבנים הם 'שלוחי דידן', נאמני הציבור... מצד שני הרי הרב הוא 'שלוחא דרחמנא'". (הרב והרבנות באספקלריית הדורות - ברקאי א').

(שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן, מתוך הספר "גאון בתורה ובמידות", מאת הרב ישראל שריר - חתן הרב)

דבר העורכים

זו השנה הרביעית בסייעתא דשמיא שהנהלת החינוך הדתי בראשותו של מכובדנו ד"ר אברהם ליפשיץ, מציבה אתגר חינוכי מרתק בפני ציבור עובדי ההוראה והתלמידים בחמ"ד. האתגר הוא להכיר דמות חינוכית, רבנית ציונית אשר תהווה דוגמא וסמל לחיקוי ולהזדהות. לאחר שהכרנו את דמותן רבת ההוד של הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל מי שכיהן כרב ראשי ראשון לציון בארץ ישראל, את דמותו של הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, בנו של הראי"ה קוק שהמשיך את דרכו בקודש של אביו הגדול וכיהן במשך עשרות שנים כראש ישיבת מרכז הרב ולאחר שהכרנו את דמותו הייחודית של הרב חיים דוד הלוי זצ"ל שכיהן כרב העיר תל אביב-יפו, אנו מתוודעים השנה לדמותו הזוהרת של הרב הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל אשר פרץ את הדרך בנתיבות המצוות התלויות בארץ, עסק והדריך בנושא שנת השמיטה, כיהן כרב ראשון ביישוב ציוני דתי בכפר הרא"ה, היה חבר במועצת הרבנות הראשית, דיין וראש ישיבת "מרכז הרב".

אין די בחוברת זו המונחת בפניכם על מנת להקיף את דמותו הגדולה אך על מנת להטיל ולו אור קטן על אישיותו המיוחדת נצטט את המובא עליו מתוך הספר הביוגרפי, "גאון בתורה ומידות", שנכתב עליו על ידי חתנו, הרב ישראל שריר:

מעטים בדורנו זכו לקיים את הציווי "ושננתם לבניך" על כל משמעויותיו באופן בו קיימו הרב ישראלי. בהתמדה עצומה בכל נסיבות החיים קיים את המשמעות של "שיהיו משוננים על פיך", ובעמל מתמיד לאורך כששים שנה קיים את צווי הפסוק כפשוטו: "ללמד את כל התלמידים" בכל שדרות הציבור הדתי. פעם אחר פעם נרתם לעול הרבצת התורה באותם נושאים שחייבו חידוש ופריצת דרך עקב צורכי השעה. יחד עם זאת, מתוך אותה ענווה שהיתה כה אופיינית לו, התמיד לעסוק בחינוכם של תלמידים צעירים גם בעת שהיה כבר מוכר כגדול בתורה.

מעטים גם זכו כי השפעתם בהרבצתה של תורה תהיה כה נרחבת, כה מגוונת בנושאייה ושיטותיה, ומכוונת למגוון כה נרחב של שומעי לקחה כפי שזכה הרב ישראלי: בלמודה של גמרא ל "בעלי בתים", לתלמידי ישיבה ולאברכים, בחינוכם של תלמידים בהשקפת עולמה של יהדות, בעריכתם של קבצים תורניים לרבנים ולציבור הרחב, בדרשות, שיחות והרצאות. בכל אלה הטביע הרב ישראלי רושם עמוק וארוך טווח בכל שכבות העם, ובעיקר אצל דורות רבים של בוגרי ישיבת "מרכז הרב" ותלמידיה.

מובן שהסיבה המרכזית לבחירת דמותו של הרב ישראלי כדמות להזדהות בשנה זו היא שנת השמיטה תשע"ה הבאה עלינו לטובה כאשר הוא היה אחד מהמובילים הראשיים בניסוח ובסיכום ההלכות לאחר קום המדינה בארץ ישראל המתחדשת. אנו מקווים כי העיון בחוברת זו, העוסקת הן בדמותו והן בנושאי שנת השמיטה תרחיב את האופקים של תלמידינו ותייע בידם לבנות עולם ערכים המבוסס על השקפת עולם ציונית דתית על פי דמותם של גדולי ישראל בעבר ובהווה.

בברכה
צבי שינובר
אברהם פרנס
העורכים

כרזה 1

מופ"ת
מרכז הורכה פדגוגי
מושב נחלים,
טל' 03-9331479

משרד החינוך

חמד
בית חינוך במשפחה

זאון בגולה ואחידות

הרב שאול ישראלי

תרס"ט-תשנ"ה 1909-1995

הרב שאול ישראל
תרס"ט-תשנ"ה 1909-1995

2

משפחתו

נוף ילדותו של הרב ישראל

מסירות נפש לתורה

על אף שהשלטונות הרוסיים אסרו על לימוד תורה ברבים, המשיך רבי בנימין להורות וללמד עד אשר לימים נאסר והוגלה לסיביר, שם נעלמו עקבותיו. אמו שנשארה כאלמנה והמשיכה לנהל את ביתה, נרצחה על ידי הנאצים במלחמת העולם השנייה. מורשת הוריו, ומסירות נפשם לתורה ולמצוות היו נר לרגליו כאשר בנה את חייו בארץ ישראל.

לימוד תורה באירופה

הולדתו

הרב שאול ישראלי נולד ביום כ"ה בתמוז תרס"ט 1909 בעיר סלוצק ברוסיה הלבנה להוריו: הרב בנימין איזראעליט ולאמו הרבנית חוה לבית יברוב.

אביו, הרב בנימין איזראעליט

כפר יהודי באירופה

הרב שאול ישראלי
תרס"ט-תשל"ה 1909-1976

3

רבותיו

און הספרים היחיד

בדרכו של אביו

לישיבה מחתרנית שנוסדה על ידי הרב יהושע צימבליסט בעיר מינסק. משם עבר ללמוד יחד עם קבוצת בחורים, שוב בצורה מחתרנית, בראשות הרב אברהם אליהו מייזלס. עליו אמר הרב ישראלי: "הוא העמיד אותי על הרגליים באותם הימים". גם עם הרב מייזלס, נפגש בסיעתא דשמיא הרב ישראלי, בארץ ישראל. במהלך נידודיו, כאשר הגיע למוסקבה, השתלם הרב במקצוע הסנדלרות, היות ורק בעלי מקצוע הורשו להישאר להתגורר בעיר.

כבר בהיותו עול ימים חשקה נפשו של הצעיר שאול ישראלי בתורה למרות הסיכון הרב שהיה בלימודה תחת השלטון הקומוניסטי. הנער נדד עד לעיר הולדתו סלוצק שם למד אצל הגאון הרב יחזקאל אברמסקי ואצל הרב איסר זלמן מלצר שכיהן באותו זמן כראש הישיבה.

לימים נפגש שוב הרב שאול ישראלי, בארץ ישראל, עם רבנים אלו מתוך הודיה לבורא עולם על הניסים הגלויים שעברו גם הוא וגם הם.

כאשר סגרו השלטונות את הישיבה בסלוצק נדד שוב והצטרף

הרב יחזקאל אברמסקי
נולד בשנת תרס"ז (1986).
כיהן כרב בעיר סלוצק ובעיר לונדון.
עלה לארץ ישראל בשנת תשי"א
(1951) וזכה בפרס ישראל לספרות
תורנית על פירושו לחוספתא "חזון
יחזקאלי".
נפטר בכ"ד אלול תשל"ו (1976).

בניין הישיבה בולז'ין שם למדו רבותיו של הרב ישראלי

הרב איסר זלמן מלצר
נולד בשנת תר"ל (1870).
כיהן כרב וראש ישיבה בעיירה
סלוצק. מקום מגוריו של הרב
ישראלי.
עם עלייתו לארץ ישראל כיהן
כראש ישיבת "עץ חיים" בירושלים.
ספרו המפורסם הוא "אבן האזל"
על הרמב"ם. היה בין מייסדי העיר
חדרה, ופעל רבות למען ציון ובניה
נפטר בי' כסלו תשי"ד (1953).

הרב שאול ישראלי
תשנ"ט-תשנ"א 1999-1995

4

הבריחה מרוסיה

במסגרת תוכנית "אור" ירושלים

הבריחה מרוסיה

בשנת תרצ"ג (1933) בהיותו בן עשרים ואחד, ברח הרב ישראלי יחד עם עוד שניים מחבריו בחסות הלילה והתשיכה וחצה את הגבול הרוסי-פולני מעל גבי הנהר הקפוא המפריד בין שתי הארצות.

גורל הגר"א

לפני בריחתם שהיתה מסוכנת ביותר ועלולה הייתה לעלות להם במחיר חייהם, התייעץ הרב ישראלי עם הרב הראשי של מוסקבה באותם הימים, הרב יעקב קלעמעס. הרב קלעמעס ערך לו ולחבריו את "גורל הגר"א" והפסוק אותו העלה בגורל לא השאיר מקום לשום ספק. "פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו בערבה בה ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנעני והלבנון עד הגדה הגדל נהר פרת" (דברים א.ז.) הם ראו רמז גדול בפסוק זה לגבי המקום בו ראוי להם להבריח את הגבול - במקום שבו עובר נהר בשם "פרוט" המזכיר ללא ספק את הנאמר: הגדה הגדל נהר פרת. השלשה שהתכנסו בסדנים לבנים להסוואה הצליחו לחצות את הגבול אך נתפסו על ידי המשטרה הפולנית ועמדו לפני הסגרה חזרה לרוסיה שם ציפה להם עונש מוות.

הרב ישראלי עם הרב צבי יהודה בנו של הראי"ה קוק, הטיפול בהשגת תעודות כניסה (סרטיפיקטים) לארץ ישראל עבור הרב ישראלי וחבריו שברחו מרוסיה נעשה על ידי הרב צבי יהודה.

הגאון רבי אליהו מוילנא (הגר"א)

ענק במקרא, הלכה, אגדה וקבלה ובכל תחומי התורה. נולד בשנת ה'ת"פ (1720) ונפטר ב'י"ט תשרי תקנ"ח (1797). יחד עם גאונותו בתורה היה בקיא עצום בחכמת המדעים והמתמטיקה. טרל הגר"א דרך סודית על פי הקבלה להגיע לציון פסוק בתנ"ך כחשובה לבעיה. שימוש נדיר ורק גדולי ישראל המקובלים משתמשים בו בשאלות חמורות ביותר.

הארכי

בהתערבותו הנמרצת של הרב הראשי לישראל הראי"ה קוק, הצליחו לצאת מן הכלא ולהגיע לארץ ישראל.

הרב שאול ישראלי
תרגום: תמונה 1909-1925

תורת ארץ ישראל

שיעור בישיבת חר"ד הרב

תורת ארץ ישראל

עם עלותו לארץ ישראל בשנת תרצ"ד (1934) הצטרף לקבוצת הלומדים בישיבה המרכזית העולמית - "מרכז הרב" בראשות הרבנים הגאונים הרא"ה קוק והרב יעקב משה חרל"פ שעמו למד בחברותא.

וכך כתב כותרת במחברתו ביום הראשון ללימודיו בישיבה: "תורת ארץ ישראל פנה"ק (פה עיר הקודש) ירושלים ט"ו כסלו תרצ"ד".

לימים, נשא דברים במלאות שבעים שנה לייסודה של "ישיבת מרכז הרב" ובה אמר על תורת ישראל:

"תורת ארץ ישראל מאחדת ומכבדת את כל חלקי העם ומהווה כח מושך המנעים את הליכות החיים כאשר לכל יחיד ויחיד, ולכל קבוצה וקבוצה יש את החלק המיוחד להם".

הרב אברהם יצחק הכהן קוק
נולד בשנת תרי"ה (1865).
עלה ארצה בהיותו כבן שלושית ותשע לכתן כרבה של יפו.
כיהן כרבה של ירושלים, ייסד את הרבנות הראשית והיה הרב הראשי הראשון לישראל.
פוסק והנהיג דעות, ספק בגנולה ובנסתר. ייסד את ישיבת מרכז הרב ועמד בראשה, תבע מתלמידיו להשתלט בכל תחומי התורה.
תורתו והשקפתו מהווים אבני דרך לצינות הדתית. נפטר בני אלול תרצ"ה (1935).

הרב יצחק הלוי הרצוג
נולד בפולין בשנת תרמ"ט (1868).
בנוסף לגדלותו בתורה היה בעל תואר ד"ר במדעים, בשפות ובספרות.
עשה מחקר מקיף על מקור צבע התכלת של הציצית.
נפטר בי"ט תמוז תשי"ט (1959).
בתמונה: משמאל הרב הרצוג עם הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, ששימש יחד איתו כראשון לציון.

הרב יעקב משה חרל"פ
נולד בירושלים בשנת תרמ"ב (1862).
תלמידו המובהק של הרא"ה קוק ומראשי ישיבת 'מרכז הרב'.
חיבר ספרים רבים הן בגנולה והן בנסתר.
נפטר בו בכסלו תשי"ב (1951).

אישינותו המכונה

על אישיותו התורנית נוכל ללמוד מכך שנבחר להיות אחד משלושת התלמידים המצטיינים, איתם הכינו ראשי הישיבה את "השיעור הכללי", ומתוך כתב ההסמכה שלפנינו:

"ידידי ורעי מחמדתי חמדת לבי ונפשי הרב הגאון המצויין בחריפות ובקיאיות אוצר בלום לתורה ויראת שמים מוכתר במעלות רבות וכל מידה נכונה מוה"ר שאול ישראלי ... ועליו יש לסמוך כעל הרבנים המובהקים בישראל ... אשרי אשרי לאלו אשר ידעו לבחור בו ... שמו ילך למרחקים וה' עמו.
ועל החתום: הרב יעקב משה חרל"פ".

מדברי הרב הראשי וכך הוסיף וכתב עליו בדברי ברכתו הרב הראשי לישראל דאז הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג:
"מכיר אני היטב את הרב ישראלי לגדול בתורה ומצויין ביראה ומלידות טובות".

הרב שאול ישראלי
תרגום תשנ"ה 1999-1995

6

הרבנות בכפר הרא"ה

אל המער

מתוך כתב ההסמכה:

"יבוא לשבת על כסא הרבנות לכהן פאר בקהילתנו. ה' יתברך יוסיף לו כח ועצמה להרבנות כבוד שמים ולהגדיל תורה ולהאדירה וכהונתו תהא לברכה למושבנו ולבנין ארצנו, לתורה ולעבודה".

כפר הרא"ה בראשיתו

כפר הרא"ה

בשנת תרצ"ז (1937) נבחר הרב שאול ישראלי לכהן פאר כרם המושב "כפר הרא"ה". על בחירתו מסופר כי האסיפה הבוחרת ביקשה להציב בכפר הקרוי על שם הרא"ה קוק, את אחד מתלמידיו המובחרים.

הרב ישראלי בשנת תרצ"ז.
שנת היבחרו לרב בכפר הרא"ה

"כפר הרא"ה" הוקם בשנת תרצ"ד (1933) ונקרא כך על שמו של הרב קוק עוד בחייו. תושביו, יהודים דתיים שעסקו בעיקר בחקלאות, היו הראשונים מבין יישובי ה"מזרח" שבחרו להם רב אשר יורה להם את הדרך שילכו בה. בכך, הניחו יסוד להתפתחות התורנית בכל היישובים של התנועה. חברי הכפר העידו עליו: "הוא הפך אותנו כמעט לרבנים ואנו הפכנו אותו כמעט לחקלאי".

הרב שאול ישראלי קבע את מושבו בכפר יחד עם רעייתו, בת דודתו, הרבנית בת שבע לבית בורגנסקי לאחר שהביאה מעיר הולדתה בפולין. הרבנית היתה מעורה בחיי הכפר וברבנות ופעמים רבות הצליחה לפתור סכסוכי שכנים עוד לפני שהגיעו לדין תורה אצל הרב.

18 שנים והתקנה מסופר:

ליד הכניסה למושב הועמד שער כבוד עבור פרחים וחברי הכפר חיכו לרב ולשיירתו. הרב ישראלי הגיע למושב בלוויית הרב חרל"פ וקבוצת בני ישיבה של "מרכז הרב" בתהלוכה חגיגית ובשירים נכנסו למושב.

עם תלמידי ישיבת בני ע כפר הרא"ה, תשי"א (1941)

הרב שאול ישראלי
תרס"ט-תשל"ה 1909-1995

7

רעייתו

Dorit

חשיים באתל חמור

הרבנית בת שבע

הרבנית בת שבע לבית בורגנסקי נולדה ביום הכיפורים תרע"ז (1916) בעיר נייסויז' בילארוס (אז פולין). אמה נפטרה עליה בילדותה. אביה הי"ד היה רבה של העיירה סנוב ונרצח בידי הנאצים במלחמת העולם השנייה.

צב כרזו

הרבנית היתה יד ימינו של הרב ישראלי בהנהגת הציבור - בתמיכה בחלשים ובסיוע לנזקקים אף מחוץ לגבולות הכפר.

היא עסקה רבות בהשכנת שלום בית ועד מהרה הכירו בה נשות "כפר הרא"ה" כאוזן קשבת וככתובת להתיעצות בכל עניין. את הכל עשתה מתוך חום אנושי, אהבה רבה ותבונה עמוקה.

ילדי הכפר דאז (זקניו דהיום) אומרים:

"את הרב ישראלי הערצנו וכיבדנו, את בת שבע אהבנו".

נפטרה בי"ד בחשוון תשס"א (2000) בירושלים

הרב והרבנית בירושלים

הרב ישראלי ואשתו, לאחר חתונתם

הרב ישראלי עם ארוסתו בת שבע והוריה - הרב אהרן בורגנסקי ורעייתו חנה.

נשי ואנשי

בימים שלפני הפסח, היתה הרבנית נכנסת לבית של חלק מנשות הכפר לשיחה על כוס קפה. הנשים התפלאו, איך זה שלרבנית יש זמן דוקא בתקופה עמוסה זו.

רק מאוחר יותר הן הבינו, שכל כוונתה של הרבנית היתה לגרום להן להפסיק מעט מעבודות הנקיון ולנוח.

הרב שאול ישראלי
תרגום תשנ"ה 1995-1999

רבנות מתחדשת

הקלאות על פי ההלכה

הגבוה בתלמוד. לימים, סיפר הרב נריה כי ההחלטה להקים את הישיבה בכפר הרא"ה נבעה, בין השאר, מעצם הימצאותו של הרב ישראלי במקום.

פרקים במחשבת ישראל

בשנת תש"ז נתבקש להורות במדרשיית נועם את מקצוע "מחשבת ישראל". היות ולא היו ספרי לימוד במקצוע זה, חיבר הרב ישראלי ספר לימוד מקורי "פרקים במחשבת ישראל". ספר זה מהווה עד היום כספר בסיסי ללימודי אמונה בחינוך הדתי הלאומי.

אזכור הרבנים

בשנת תשי"ט היה הרב ישראלי אחד ממקימי "חבר הרבנים של הפועל המזרחי" ופעל בו כחבר וכמנהיג במשך שנים רבות. הקמת ה"חבר" נבעה מתוך ראייתו כי מדינת ישראל המתחדשת חייבת להשתית את אורחותיה על בסיס איתנות תורנית במרחב הציבורי.

המצוות האלוהית בארץ ישראל

עקב היות "כפר הרא"ה" יישוב חקלאי, נדרש הרב לפסוק בעניינים רבים שבשנות הגלות לא עסקו בהם כ"הלכה למעשה". הלכות ערלה, כלאיים, שמיטה ועוד הונחו על שלחנו מדי יום והיה צורך להתעמק בהם ולבדוק, הן בכוחות עצמו והן על ידי התייעצות עם גדולי ישראל של אותה תקופה, כיצד להורות לעם ישראל השב אל ארצו ואל אדמתו.

העיסוק בהלכות התלויות בארץ הביא את הרב להיות אחד הבקאים הגדולים ביותר בתחומים אלו. מכפר הרא"ה יצא שמעו בכל היישובים החקלאיים הדתיים כשהוא הפוסק האחרון בתחומים אלו. הרב ליבן את ההלכות של המצוות התלויות בארץ ופעל רבות להטמעתן ברחבי ההתיישבות הדתית של אותה תקופה.

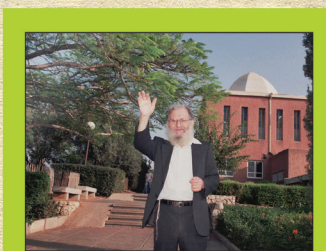
גישתו הלבבית ודרשותיו המיוחדות יצרו קשר אמיץ עם תושבי הכפר וההתייעצות עמו היתה חלק בלתי נפרד מהווי חייהם.

אמונתו ואלוהים

עם הקמת הישיבה התיכונית הראשונה של בני עקיבא בכפר על ידי הרב משה צבי נריה, החל ללמד ולהעביר בה את השיעור

שיעור תורה חקלאי

ישיבת בני"ע "כפר הרא"ה".
לידה, הרב משה צבי נריה המייסד וראש הישיבה.

הרב נואם בחבר הרבנים של הפועל המזרחי.

הרב שאול ישראלי
תרומים: תמונה 1909-1995

9

בחזרה לירושלים

ירושלים עירך

הרב בשיעור בישיבה

רצוננו האומני

בשנת תשי"ג נבחר למועצה המורחבת של הרבנות הראשית לישראל ובתוקף תפקידו כיו"ר המחלקה למצוות התלויות בארץ השריש את קיום מצוות השמיטה בארץ כולה והפך את שמירת השמיטה ל"ממלכתית".

ואורא רבך כאורא קאמי

בשנת תשי"ט (1959) התבקש הרב ישראלי על ידי ראש ישיבת "מרכז הרב" הרב צבי יהודה הכהן קוק לשאת את השיעור הכללי בישיבה.

על השיעור הראשון מסופר:

כאשר עלה הרב לשאת את שיעורו מעל הבמה בישיבת "מרכז הרב" בבניינה הישן, נשאר עומד על המדרגה השנייה ואמר: "במקום בו עמד הרא"ה קוק אין אני יכול לעמוד".

הרב הקפיד למסור את שיעורו הכללי בישיבה מדי שבוע במשך כשלושים ושש שנים בהתמדה וכמעט ולא החסיר אף שיעור על אף עיסוקיו הרבים.

הרב ישראלי עם הרב ר' אברהם שפירא ראש ישיבת 'מרכז הרב'

ענוה

על ענוותנותו מעידים שכנו כי היה יורד בעצמו אל חנות המכולת השכונתית ללא מלווים ועומד בתור כאחד האדם. מידה זו של ענוה מופלגת היתה רק אחת מהמידות הנאצלות בהן הצטיין הרב ובכך זכה להשפעה עצומה בכל המערכות בהן היה מעורב.

הרב שאול ישראלי
תרגום תשנ"ה 1995-1999

10

דיין וראש ישיבה

מנפי ירושלים

הרב ישראלי (בקצה השמאלי)
עם חברי בית הדין הגדול לערעורים של הרבנות הראשית.

הרב עם ראשי הסלול ליינות "ארץ חסדה" -
הרב יוסף כרמל והרב משה ארנויך

דיין אומה ארכים

בשנת תשכ"ה (1965), התמנה לחבר בית הדין הגדול לערעורים ושימש בו כדיין עד פרישתו לגימלאות. תפקיד זה אילץ את הרב לסיים את כהונתו כרב היישוב וכר"מ למחשבת ישראל ולעבור לגור בירושלים. בשנים אלו העמיק הרב את הגותו ועיסוקו בתורה ובמסגרת תפקידו בבית הדין כתב מאות פסקי דין ייחודיים המהווים אבני דרך במערכת הפסיקה עד היום.

ראש ישיבה

בשנת תשמ"ב (1982), עם פטירתו של הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל נבחר הרב ישראלי לכהן כראש ישיבה בישיבת מרכז הרב, יחד עם הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא.

ארץ חסדה

בשנת תשמ"ז (1987), הקים הרב את מכון "ארץ חסדה" אשר מכשיר רבנים צעירים לתפקידי דיינות כשעיקר התמחותם הוא לימוד הלכה למעשה. המכון שבראשו עומדים כיום הרב יוסף כרמל והרב משה ארנויך מהווה עד היום אחד המכונים התורניים המובילים בחינוך הגבוה הדתי לאומי.

הרב ישראלי סלל דרך חדשה ומקורית, הן בכתיבה ייחודית והן בפסיקת הלכה: בנושאי ארץ ישראל, תורה ומדינה, אישות ומשפחה ודיני הנהגת הציבור. כתביו וחיבוריו זכו להוקרה ולפרסים רבים.

ויאסף ארנוי

הרב ישראלי המשיך בפעילותו התורנית והציבורית עד ימיו האחרונים ובשנת קודש י"ט בסיון תשנ"ה (1995) עלה לגניז מרומים ובהלווייתו השתתפו רבים מתלמידיו וממשיכי דרכו. על מצבתו חרוטות המילים: "גאון בתורה ובמידות איש אמת וענוה".

אבני דרך

במסגרת תפקידו בבית הדין, כתב הרב ישראלי מאות פסקי דין ייחודיים המהווים אבני דרך במערכת הפסיקה עד היום.

הרב שאול ישראלי
מבטום-תענית 1909-1995

11

יום העצמאות ויום ירושלים

היקוד הדגלים בירושלים

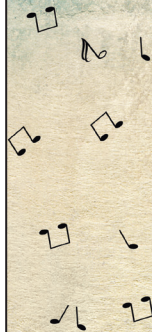
איך זה נקרא

בכל יום העצמאות תלה בסו ידיו את דגל ישראל על חלון ביתו כחלק ממצוות היום. בשנות המאבק כנגד החזרת שטחי ארץ ישראל הוסיף סרט שחור על הדגל כאות צער. הרב ביטא תקיפות רבה במאבק על שטחי ארץ ישראל וקרא למנהיגי העם ולשליחי הציבור לעמוד איתן על שמירת שלימות הארץ.

מאן ה' היתה ארץ

הרב ישראלי ראה בהקמת מדינת ישראל חלק חשוב מתהליך הגאולה ואף הציג את סדר התפילה של יום העצמאות שהתקבל על ידי הרבנות הראשית ונהוג עד היום. וכך כתב: "נפלאות היא בעינינו, לא נסים, רק נסי נסים, קמנו ונהי, תוך מלחמה קשה ואכזרית. ועל כן ודאי שייאמר: 'מאת ה' היתה זאת'. אין זה בדרך הטבע, אין זה אלא יד ה' אשר חוללה את הפלאים להביאנו עד היום".

הרב נואם ביום ירושלים בכולל 'ארץ חמדה'

יום הולדתו - יום ירושלים

בשנת תשכ"ח היה הדמות המרכזית שהובילה להחלטת מועצת הרבנות הראשית לקבוע את כ"ח באייר כ"יום ירושלים", להודיה על ניסי מלחמת ששת הימים, שחרור הר הבית ואיחודה של ירושלים. בהשפעתו נקבע שיש לומר הלל בברכה. וכך כתב: "על כל ישראל בכל מקום שהם לקבוע את יום ירושלים כיום הודיה ושמחה באמירת הלל בברכה ולכבדו בשירה ובזמרה לבטא רגש הודייתנו על הצלתנו ופדות נפשנו" (מתוך ספרו ארץ חמדה).

הרב ישראלי בעצרת יום ירושלים במרכז הרב. לידו הרב אברהם שפירא ומר יצחק שמיר ראש הממשלה השביעי של מדינת ישראל.

12

הרב שאול ישראלי
תרגום: תשנ"ה 1999-1995

תורה ומדינה

הרב ישראלי בעת קבלת פרס ישראל לוחץ יד לראש הממשלה מר יצחק שמיר

"זהוית בו יומם וילילה"

שיעור בכנס תורה שבעל פה

כאליין התלכך

הרב שאול ישראלי שהלך בדרכו של רבו הגדול הראי"ה קוק, היה שילוב נדיר של: רב קהילה, ראש ישיבה ודיין. שילוב זה הוא שהעניק לו את היכולת להנהיג את הציבור השב לציון ולהנחות אותו בשאלות שאותן לא הכיר בגלות. הרב התמודד באומץ לב ובנחישות עם שאלות שהגיעו אליו מכל שדרות הציבור, ופסקיו החדשניים הם אבני היסוד לתורת ארץ ישראל בעת החדשה. ראויים לציון פסקיו בנושא שמירת השמיטה ביישובים חקלאיים, והתייחסותו לחידושים טכנולוגיים כגון מכונות חליבה חשמליות והשתלות לב והשפעתם הלכה למעשה.

כבם לל הרבנים

הרב לא הסתפק בפסיקה לשואלים אלא יזם לימוד ודין בשאלות העומדות על הפרק. כבמה מרכזית דרכה ביטא את עמדותיו שימש כתב העת "התורה והמדינה", פרי יוזמתו, אותו ערך במשך כל תקופת הופעתו. השילוב של התמדה בתורה ללא גבולות, מסירות נפש לכל יחיד ויחיד וענווה עצומה, הם שהקנו לו את המעמד המיוחד לו זכה מכל שדרות הציבור, הן בתקופתו והן לאחר פטירתו וכך כונה "רבם של הרבנים".

פרס ישראל

מפעלי הספרותיים ופעילותו הציבורית, העוסקים בהנחלת תורה והלכה בכל שטחי החיים, מטביעים את חותמם עד עצם היום הזה וזיכו את הרב בפרסים ציבוריים יוקרתיים, ביניהם "פרס ישראל". הרב העמיק והתמחה בפסיקה מחודשת בשאלות ציבוריות וטכנולוגיות.

13

הרב שאול ישראלי
הנפטר תשנ"ה 1995-1909

מדבריו

לרץ אימוץ גולה

על הנאמר בדרשת חז"ל: "כל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו". אמר: "לימוד התורה יוצר אדם חדש כמו לידה. לימוד התורה יוצר אצל האדם שינוי מהותי באופיו, במחשבתו ובנשמתו. התורה היא זו שהפכה את 'עקיבא' לרבי עקיבא'."

הרב בחנינות הכנסת ספר תורה

כרואה לרבו

"על תלמידי החכמים הצעירים שמשמשים כמנהיגי קהילות להיות מודעים לרחשי הציבור להיות שותפים אתם בסלילת הדרך ובפסיקת ההלכה ומתוך כך ניתן להקל במקום שאין צורך להחמיר."

(על פי ההקדמה לספר "ארץ חמדה").

בחיק המשפחה

ההתיישבות המקראית והדגים בארץ ישראל

"כאן הולכים ונוצרים התנאים למימושן של כל המצוות כולן, כאן נעשה הנסיון להחיות את הטיפוס האידיאלי של איכר יהודי, של 'עם שבשדות'."

(מתוך ההקדמה לספר "ארץ חמדה")

"חיי תורה ועבודה יוצרים דגם חברתי טהור ויפה".

(מתוך מאמר בעיתון 'הצופה').

הרב ישראלי עם נכדיו מחופשים בפורים

מחשבת ישראל

"לימוד 'מחשבת ישראל' בא לפתח את היכולת לחפש תשובות לשאלות אמוניות אקטואליות מתוך המקורות ברוח המחשבה הישראלית".

(מתוך ההקדמה לספר "פרקים במחשבת ישראל")

גזון המנהיג

"כאשר מול סמכותו של הרב ניצבת אסיפת החברים באה לידי ביטוי תבונתו ללכת עם העם אך לצאת לפניו."

מצוות התלויות בארץ

"לאחר אלפיים שנות גלות הקשר המעשי שלנו עם ארץ ישראל צריך לבא על ידי העיסוק במצוות התלויות בארץ."

התורה והמדינה

"התורה והמדינה צמודים הם בידינו. אנו רואים לא רק כאפשרי, אלא גם כהכרחי, את שילובם זה בזה, ולא רק כהלכתא למשיחא, אלא כתכנית פעולה בשבילנו, בשביל תקופתנו."

(מתוך ההקדמה לספר "התורה והמדינה")

"על תלמידי החכמים מוטלת החובה להתפנות לביור הלכות מדינה הצריכות לשמש בסיס לחוקת המדינה וסדרי החברה הישראלית."

הרב שאול ישראלי
תרכ"ט-תשנ"ט 1909-1999

14

סיפורים קטנים על איש גדול

מלבט דבק

על התנהגותו במרחב הציבורי בהיותו רב בכפר הרא"ה מסופר על פסקי דין קהילתיים אותם פסק:

א.

כאשר בשעת ויכוח בבית הכנסת הרים אחד המתווכחים יד על חברו "הגלה" אותו הרב לשבת בקצה בית הכנסת לתקופה ממושכת.

ב.

כאשר נדרס ילד על ידי נהג שלא בכוונה, "הגלה" הרב את הנהג למשך שנה שלמה מחוץ למושב.

ג.

כאשר הזיק שורו של אחד המתיישבים בכפר הרא"ה לפרת שכנו, פסק הרב כי על בעל השור לשלם את הנזק שהיה סכום גבוה ביותר.

המזיק התקשה לשלם וסירב במשך תקופה ארוכה לבצע את פסק הדין.

המזיק שהיה בעל התוקע של הכפר, לא הורשה על ידי הרב לתקוע בראש השנה את התקיעות ובמקומו תקע אדם אחר. לאחר ראש השנה "נשבר" המזיק וחזר בתשובה שלמה, לווה כסף מן הגמ"ח, שילם את חובו ואף התנצל מאד בפני הרב.

מספרים ותיקי הכפר ששנים רבות לא נשמעו תקיעות עוצמתיות כתקיעותיו של החוזר בתשובה במוצאי יום הכיפורים של אותה השנה.

הרב ישראלי ורעייתו עם הנכדים

הרב ישראלי עורך חופה לקרובי משפחה

"מלג'ה" מן האונות

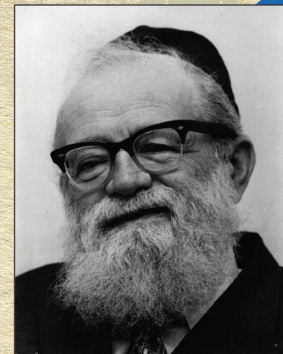
תלמידיו במדרשייה מספרים כי התמדתו בלימוד תורה היתה כה גדולה עד אשר בשעת המבחנים כאשר היו הם עסוקים בכתיבת המבחן ניצל הרב כל דקה פניה ללימוד תורה מתוך הספרים הרבים אותם החזיק לפניו. התלמידים מעידים כי לא העיזו להעתיק משום שדמותו המיוחדת ודבקו בתורה הקרינו עליהם והשפיעו על התנהלותם.

מחלוקות

לקראת ביקורו של נשיא המדינה דאז מר יצחק בן צבי בכפר הרא"ה, בשנת תשי"ג השתתף הרב בהכנות המדוקדקות של בני הכפר ואף הנחה אותם אישית כאשר הוא מתרוצץ בניהם כשהוא מזיע וכיפתו שמוטה על צדה. הילדים ראו בחוש כיצד כל כולו אחוז ועסוק בכבודיה של מלכות ישראל.

דרכי לימוד

סיפר אחד מתלמידיו הצעירים כי באחת השנים כאשר התלוננו התלמידים על כך שלא הספיקו ללמוד בזמן החורף, כי אם שבעה עשר דפי גמרא, ענה להם הרב: בין כה וכה איני יכול להספיק ללמד אתכם את כל הש"ס, אך בעזרת ה' נצליח ללמוד יחד את "דרך הלימוד" ובעזרתו תצליחו לסיים גם את כל הש"ס.

דפי עבודה

על תערוכת הרב ישראלי

פעילות לכרזה מספר 1

לפניכם תמונת דיוקנו של הרב הגאון הרב שאול ישראלי, מגדולי רבני הציונות הדתית.

1. תמונה זו היא חלק מתערוכה שלמה העוסקת בדמותו ובפועלו והיא המשך לתערוכות מהשנים הקודמות שבהן עסק החינוך הדתי בדמויותיהם של הרבנים הגאונים: הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, שהיה הרב ה"ראשון לציון", הרב צבי יהודה הכהן קוק בנו של הראי"ה קוק שהיה ראש ישיבת "מרכז הרב" והרב חיים דוד הלוי שהיה הרב הראשי לתל אביב.

שימו לב ללבוש של הרבנים מהעדות השונות: רבני המזרח ורבני אשכנז, מהו השוני בלבושם? בדקו באחד ממקורות המידע: מה המקור ללבוש השונה?

2. האם ידוע לכם אם גם כיום נוהגים רבני עדות המזרח ללבוש בגדים מיוחדים כאשר הם נושאים משרה ציבורית גבוהה? נסו למצוא תמונות של רבני המזרח ולהדביק במקום המיועד לכך בעמוד זה. כתבו את שמו של הרב מתחת לתמונה.

3. שימו לב לכיתוב המופיע מתחת לתמונתו של הרב ישראלי. מהו המיוחד שבכיתוב זה, נסו לחשוב מה מביע הכינוי: "גאון במידות".

פעילות לכרזה מספר 2

1. כידוע, שונו גבולות המדינות במאה השנים האחרונות ללא הכר. במיוחד השתנתה ברית המועצות שתחת כנפיה חסו מדינות רבות במזרח אירופה ועתה הפכו למדינות עצמאיות. בימים בהם נולד הרב ישראלי, מדינות רבות היו תחת השלטון הרוסי המרכזי.

חפשו במפה עדכנית ומצאו באיזו מדינה נמצאת היום כל עיר מן הערים השונות המוזכרות בכרזות 2-3. עיינו במקורות מידע שונים וכתבו באלו מדינות היו ערים אלו בזמן לידתו של הרב ישראלי. (זמן לידתו ניתן למצוא בכרזות).

2. על פי המתואר בכרזה 2 מותה של אמו נגרם על ידי פלישת הנאצים והשתלטותם על המדינה בה חיה. **על איזו תקופה מדובר וכיצד נקראת המלחמה שפרצה באותם הימים, מהו הכינוי ההיסטורי להשפעתה של מלחמה זו על העם היהודי.**

3. חברו הודעה על לידתו של הרב ישראלי שהוריו כביכול פרסמו כדי להודיע על לידתו. יש לכלול את כל הפרטים החשובים כגון שמות ההורים, מקום וזמן הלידה. לחילופין, חברו הזמנה לברית המילה שלו.

פעילות לכרזה מספר 3

1. על פי מאמר חז"ל כל מי שהוא ובנו ובן בנו עוסקים בתורה, מובטח להם שלא תיפסק התורה מפי צאצאיהם לעולם. כיצד השפיעה דרכו של אביו על מהלך חייו של הרב ישראלי בהמשך הדרך?
2. בתלמוד מסופר על רבים מהתנאים שהיו בעלי מקצוע, כגון: רבי יוחנן הסנדלר, רבי יצחק הנפח (נפחא) ועוד. מדוע לדעתכם היו זקוקים חכמי התלמוד ללימוד מקצוע?
3. מה היתה הסיבה שבגללה השתלם הרב ישראלי במקצוע הסנדלרות?
4. אחד מגדולי ישראל בדור תקומת המדינה שחי בעיר בני ברק, הרב אברהם ישעיהו קרליץ מחבר הספר "חזון אי"ש", היה בעל חנות מכלת קטנה שממנה התפרנס והבריות יודעים לספר כי בימים שבהם הושלם פדיון החנות בשעה מוקדמת סגר החזון אי"ש את חנותו ופרש ללימוד התורה. מהן הפיסקאות במסכת אבות המתאימות למסופר על חכמי התלמוד וחכמי דורנו?
5. הגזירה נגד לימוד תורה על ידי אומות העולם איננה המצאה חדשה. מה ידוע לכם על משל הדגים אותו המשיל רבי עקיבא לפפוס בן יהודה כאשר הלה הציע לו להפסיק את לימוד התורה שלו בעקבות גזירת הרומאים. היעזרו בקטע המובא בזה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד ב

תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה אמר ליה עקיבא אי אתה מתירא מפני מלכות אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי הוא חייך וארך ימיך כך אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה אמרו לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו אמר לו פפוס מי הביאך לכאן אמר ליה אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים.

ו) הדביקו במקום המיועד לכך תמונה או ציור של סנדלר העוסק במלאכתו.

פעילות לכרזה מספר 4

העלייה לארץ ישראל היתה, במשך שנים רבות, מלווה בקשיים רבים ובסיכונים לא מעטים. האגדה מספרת כי רבי יהודה הלוי, מחבר ספר הכוזרי, מצא את מותו על ידי פרש ערבי לאחר שעלה לארץ ישראל מתוך סיכונים ומאמצים רבים. ידוע כי בתקופה שלפני הקמת מדינת ישראל, עולים נאסרו על ידי האנגלים, ששלטו בישראל באותם הימים, ואף גורשו אניות הפליטים ניצולי השואה, לאי הסמוך קפריסין על ידם. רק לאחר הקמת המדינה נפתחו שער העלייה ומאז אנו עדים לקיבוץ גלויות שהוא אחד מסימני הגאולה.

1. מדוע נאלצו הרב ישראלי וחבריו להשתמש ב"גורל הגר"א" כמקור להחלטתם לעלות לארץ ישראל?
2. בכרזה מוסבר מהו "גורל הגר"א". הרב אריה לוין, מגדולי ישראל בדור הקודם, השתמש גם הוא ב"גורל הגר"א" באחד האירועים העצובים של תולדות מלחמת העצמאות. עיינו במקורות המידע השונים וכתבו כמה שורות על האירוע המיוחד שבעקבותיו השתמש הרב לוין ב"גורל הגר"א".
3. מדוע נקרא גורל זה: "גורל הגר"א".
4. מי היה הגר"א, מה שמו המלא, מתי חי ומהם תחומי פעילותו העיקריים.
5. על פי המתואר בכרזה, יצאו הרב ישראלי וחבריו לדרך המסוכנת בעקבות תוצאות "גורל הגר"א" ואכן הם הצליחו במשימתם והגיעו לארץ ישראל, לאחר תלאות רבות. בדקו עם משפחתכם, הוריהם ולמעלה מזה, האם גם הם או מי מקרוביהם עלו לארץ ישראל בדרך מיוחדת או בלתי שגרתית. כתבו על כך, ואם תוכלו, צרף אף תמונה או שתיים.

פעילות לכרזה מספר 5

1. כותרת הכרזה היא: "תורת ארץ ישראל". מדוע לדעתכם כתב הרב ישראלי ביומנו כותרת זו ומה רצה להביע על ידי כך?

2. כיצד הגדיר הרב ישראלי את הכותרת "תורת ארץ ישראל" שכתב במחברתו בהיותו כבן עשרים, כאשר הגיע לגיל מאוחר יותר? במה מצטיינת תורת ארץ ישראל?

3. מי היו האישים בעלי ההשפעה התורנית על הרב ישראלי לאחר עלייתו ארצה?

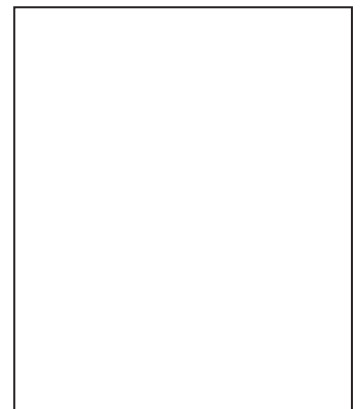
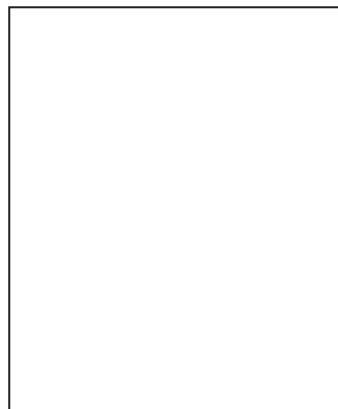
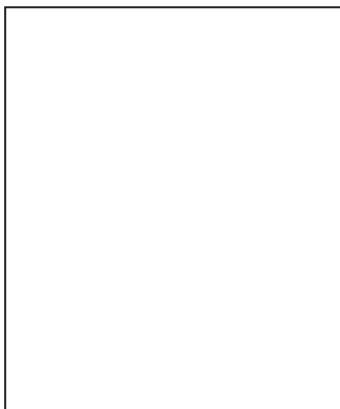
4. כיצד לדעתכם ניתן להבין את משמעות פתיחת כתב ההסמכה של הרב ישראלי, כאשר המילים הראשונות הן: "ידידי ורעי", האם שייך שרב יכנה את תלמידו בצורה זו? נמקו!
מה אתם למדים מכך על היחסים ששררו בין הרב חרל"פ והרב ישראלי?

5. על פי הנאמר בכרזה מגיע הרב ישראלי לישיבת "מרכז הרב" בשנת תרצ"ד. מי ייסד את ישיבת "מרכז הרב" ומתי, מי היו ראשיה בתקופת הרב ישראלי?

6. באיזו שנה נפטר הרב אברהם יצחק הכהן קוק ומי ירש את מקומו כראש הישיבה?

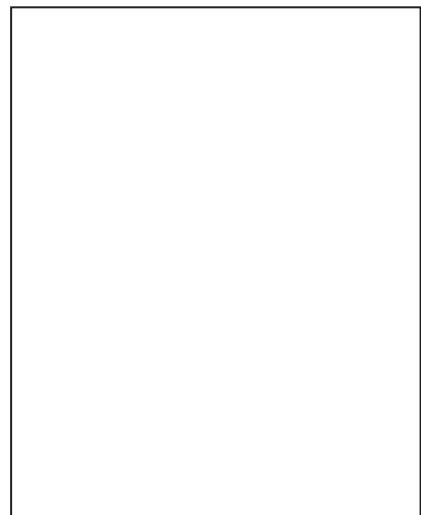
7. הדביקו את תמונותיהם של:

1 - הרב אברהם יצחק הכהן קוק, 2 - הרב יעקב משה חרל"פ, 3 - הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג.

פעילות לכרזה מספר 6

1. עיינו במפת ארץ ישראל ובדקו היכן נמצא היישוב "כפר הרא"ה".
מהי העיר הגדולה הקרובה ביותר לכפר הרא"ה?
2. נסו לתאר אסיפת חברים המתקיימת בכפר שבה מתקיים דיון על בחירת רב למושב.
מהם לדעתכם ההצעות שהועלו בדיון זה כבסיס לבחירת הרב המתאים לקהילה דתית לאומית חקלאית באותם הימים?
מהם הנתונים בהם צריך להיות מצוייד הרב על מנת להצליח במשרתו?
3. האם בקהילה בה אתם גרים מכהן רב קהילה?
האם לכם, אישית, יש קשר עם הרב? מהו קשר זה? במידה ולא, באיזה קשר הייתם מעוניינים?
4. מהו לדעתכם משימותיו השונות של הרב בקהילתכם?
5. בכרזה מופיע משפט: "הוא הפך אותנו כמעט לרבנים ואנו הפכנו אותו כמעט לחקלאי". למה התכוונו אנשי הכפר ומה אתם למדים מכך על אופי היחסים ששררו בין הרב לאנשי קהילתו?
6. הדביקו את תמונתו של הרב ישראלי במקום המיועד לכך:

הרב שאול ישראלי ז"ל

פעילות לכרזה מספר 7

1. אחד הביטויים המופיעים בכרזה הוא: "עזר כנגדו". האם הנכם יודעים מה מקורו של ביטוי זה ומה מפרש שם רש"י כהסבר על הסתירה שבשתי המילים המנוגדות: עזר - כנגדו?
2. תפקיד הרבנית בכל קהילה ובכל יישוב הוא משמעותי ביותר היות והקהילה מורכבת משני המינים ומטבע הדברים, הרב נגיש פחות לציבור הנשים.
כיצד הצליחה הרבנית ישראלית לפעול ליד בעלה כך שגם היא תפסה את מקומה הראוי כמנהיגת הנשים שבקהילה?
3. בכרזה מובא משפט שנאמר על ידי ותיקי הכפר: "את הרב ישראלית הערצנו וכיבדנו, את בת שבע אהבנו".
נסו להבין ולהסביר מהו ההבדל, ולמה התכוונו.
4. הדביקו את תמונת היישוב "כפר הרא"ה" במקום המיועד לכך:

היישוב "כפר הרא"ה"

פעילות לכרזה מספר 8

1. כידוע, ישנן מצוות שאין לקיימן בחוץ לארץ והן מחוייבות אך ורק בתחומי ארץ ישראל. ערכו רשימה, על פי הידוע לכם, של המצוות המיוחדות לארץ ישראל.
2. שנת הלימודים הבאה עלינו לטובה, שנת תשע"ה, תהיה שנת שמייטה. מה ידוע לכם על התנהלותו של החקלאי בשנת השמיטה?
3. מהי הבעיה הניצבת בפני החקלאי כאשר הוא בא לקיים את מצוות השמיטה כהלכתה?
4. נסו לחבר שאלה אותה הציגו החקלאיים בפני הרב ישראלי לפני שנת השמיטה.
5. כידוע, הוקמה ישיבת בני עקיבא הראשונה ב"כפר הרא"ה" על ידי מייסד ישיבות בני עקיבא הרב משה צבי נריה. מדוע בחר הרב נריה את היישוב "כפר הרא"ה" כמקום האכסניה של ישיבת בני עקיבא הראשונה?
6. מהו תוכנו של הספר "פרקים במחשבת ישראל" אותו כתב הרב ישראלי כבסיס לשיעוריו ב"מדרשיית נועם"?
7. הדביקו את תמונת ישיבת בני עקיבא בכפר הרא"ה במקום המיועד לכך.

ישיבת בני עקיבא בכפר הרא"ה

פעילות לכרזה מספר 9

1. מוסד "הרבנות הראשית לישראל" מהווה את סמל הממלכתיות התורנית בישראל. כיום מכהנים בו שני רבנים ראשיים, האחד אשכנזי והשני ספרדי. מי ייסד את הרבנות הראשית לישראל? מי היה הרב הראשי האשכנזי הראשון? מי היה הרב הראשי הספרדי הראשון?
2. מהו כינויו של הרב הספרדי הראשי ומדוע הוא מכונה כך?
3. ברבנות הראשית פועלות מחלקות שונות העוסקות בכל תחומי היהדות ותפקידן לתת מענה הלכתי וייעוץ בנושאים השונים. מה היה תפקידו של הרב ישראלי ברבנות הראשית, ומדוע לדעתכם הופקד על תחום זה?
4. האם ידועים לכם שמותיהם של הרבנים הראשיים דהיום? הדביקו את תמונותיהם במקומות המיועדים לכך.

הרב הראשי האשכנזי

הרב הראשי הספרדי

5. הכותרת הראשית של הכרזות הנמצאת תחת תמונתו של הרב ישראלי מציינת את אישיותו במילים: "גאון בתורה ובמידות". עיינו בכרזה שלפניכם ונמקו מדוע נבחרה כותרת זו כמתאימה ביותר לאישיותו של הרב.

פעילות לכרזה מספר 10

1. ביהדות קיימים שמות ותארים מסוגים שונים המבליטים את תפקידו של האיש העומד מאחורי השם או התואר. נסו לתאר את התפקיד העומד מאחורי השמות או התארים הבאים:
 - א. רב
 - ב. מרא דאתרא
 - ג. דיין
 - ד. אב"ד (אב בית דין)
 - ה. ראש ישיבה
 - ו. ראש מתיבתא - ר"מ
 - ז. מלמד דרדקי
 - ח. מתורגמן
 - ט. מרא דארעא דישראל
 - י. חכם באשי

2. אלו תארים מתוך הרשימה הקודמת שייכים לומר על הרב ישראלי בעקבות תפקידיו השונים?

3. מה אתם לומדים מכך על אישיותו וגאונותו בתורה של הרב ישראלי?

4. מה היו התחומים העיקריים בשדה ההלכה בהם פעל וחידש הרב ישראלי?

5. הרב ישראלי הקים את המכון החשוב: "ארץ חמדה" בירושלים. מהו המקור לשם מיוחד זה, היכן הוא נזכר בתנ"ך ובאיזה הקשר?

6. מדוע לדעתכם בחר הרב ישראלי בשם זה עבור המכון?

פעילות לכרזה מספר 11

1. ביום העצמאות וביום ירושלים באים לידי ביטוי כיסופי העם לגאולת ישראל.
כיצד ביטא הרב ישראלי את חשיבותם של ימים אלו בתולדות ישראל?
2. מה היו הפעולות המעשיות אותם עשה הרב ישראלי כביטוי לתחושותיו האמוניות ובהכרתו בחשיבות ימים אלו?
3. כיצד חוגגים בביתכם את יום העצמאות ויום ירושלים?
4. כיצד באים לידי ביטוי התחושות האמוניות של ימים אלו בביתכם?
5. מה הייתם מציעים כדרך נוספת לאפיין ימים אלו הן מהבחינה המעשית והן מהבחינה האמונית.
6. קיימו דיון במסגרת הכתה על הדרך הנכונה שבה ניתן לחגוג ולחוות את יום העצמאות ויום ירושלים כימי גאולה ואמונה.
7. האם תוכלו להסביר את המושג "אתחלתא דגאולה" ומה אומר מושג זה - לנו כתלמידים בחמ"ד - המזוהים עם הציונות הדתית?
8. הדביקו את נוסח התפילה לשלום המדינה ולשלום חיילי צה"ל במקום המיועד לכך.

פעילות לכרזה מספר 12

1. עם הקמת המדינה נוצר בקרב הציבור הדתי לאומי מושג הנקרא: "יחסי תורה ומדינה".
עיינו בכרזה שלפניכם וערכו רשימה של נושאים שהתעוררו ודרשו התייחסות הלכתית במיוחד לאחר הקמת המדינה.
2. חשבו אלו בעיות הלכתיות נוספות שאינן נזכרות בכרזה דורשות התייחסות הלכתית כתוצאה מהאחריות שהוטלה על עם ישראל לאחר הקמת המדינה.
3. הסבירו את הכותרת המובאת בכרזה "רבם של הרבנים", מדוע הוצמד כינוי זה לדמותו של הרב ישראלי?
4. הפרס היוקרתי ביותר שמעניקה מדינת ישראל כיום הוא "פרס ישראל".
מה היתה הסיבה שבגללה הוענק פרס זה לרב ישראלי?
5. האם אתם מכירים אישים תורניים נוספים אשר זכו בפרס יוקרתי זה? ציינו את שמם ואת הסיבה לזכייתם.
6. מהו המועד בו מחולק פרס זה ומהו לדעתכם הקשר בין המועד לפרס?

פעילות לכרזה מספר 13

1. השלימו את המשפטים הבאים לאחר עיון מדוקדק בכרזה:

א. לימוד מחשבת ישראל בא לפתח ...

ב. ללכת עם העם ...

ג. הקשר המעשי שלנו עם ארץ ישראל ...

ד. התורה והמדינה ...

ה. על תלמיד החכמים להתפנות ...

ו. לימוד התורה יוצר ...

ז. ומתוך כך ניתן ...

ח. כאן נעשה הניסיון להחיות את הטיפוס האידיאלי של ...

ט. חיי תורה ועבודה ...

2. הסבירו את המושגים:

א. ללכת עם העם אך לצאת לפניו

ב. הלכתא למשיחא

ג. העם שבשדות

פעילות לכרזה מספר 14

לאחר שעיינתם בכרזות ועניתם על השאלות שהצגנו לפניכם בדפי הפעילות הקודמים, נבקש מכם לכתוב חיבור קצר תחת הכותרת:
הרב ישראלי כפי שהכרתי אותו מתוך הכרזות.

”וחי בהם” - תשובות לשואלים

דוגמא לשאלות מענייני דיומא שבהן פסק הרב שאול ישראלי תשובות מקוריות המבוססות על העקרון של: ”וחי בהם”.

א.

איש אמו ואבו תיראו ואת שבתותי תשמורו

מספר פרופסור ישראל אהרני מידידיו הקרובים של הרב שאול ישראלי ושותפו להקמת כולל ”ארץ חמדה”.
 בואו וראו את גודל כתפיו הרחבות בהלכה של הרב הגאון ידידי הרב שאול ישראלי זצ”ל.
 בהיותנו גרים בשכנותו של הרב נתקבל בביתנו באחד מערבי השבת צלצול טלפון המבשר על אישפוזו של אבי ז”ל בבית החולים ”איכילוב” כתוצאה מאיבוד הכרה עקב אירוע מוחי.
 השעה היתה כבר בדמדומי ערב ולא ידעתי את נפשי מצער ודאגה, האם עלי להיכנס למכונתי ולנסוע מיד להיות ליד אבי, או להיזהר בקדושת השבת המשמשת ובאה?
 החלטתי להיכנס לביתו של הרב ישראלי ולבקש את פסק ההלכה, כיצד לנהוג?
 הרב שמע את דברי ברוב קשב, הרהר מעט, ופסק כשקולו כמעט מצווה: סע לאביך, הוא זקוק לך עכשיו יותר מכל זמן אחר בחייו!

נדהמתי, אך ביצעתי מיד את פסק ההלכה המיוחד ונסעתי אל אבי שהיה מאושפז, חסר הכרה, בבית החולים.
 והנה זה פלא, אך הגעתי וקרבתני אל מטתו, התעורר ושאל: איפה ישראל?! וכשהנחתי את ידי על ידו, וכשראה אותי, נחה דעתו. לאחר זמן קצר התעורר ושב לאיתנו ובסייעתא דשמיא ניתנו לו עוד חמש שנות חיים מהבורא יתברך.

לימים, כששאלתי את הרב על פסק ההלכה האמיץ שאותו פסק אמר לי כי על פי ההלכה אם ”שכיב מרע” זקוק לנפש קרובה שאותה הוא מחבב במיוחד זה נכלל בכלל ”פיקוח נפש דוחה שבת”. וכשבאת ושאלתני על כך, הבנתי כי היותו והקשר ביני ובין אביך הוא קשר חזק ואמיץ, מן הראוי שתיסע לסעודו בשעתו הקשה.
 אכן לא בכדי אמרו חז”ל: ”חכם עדיף מנביא”.

ב.

מאן דסני עלך לחברך לא תעביד

כידוע, היה הרב ישראלי איש חינוך בכל רמ”ח איבריו ושס”ה גידיו ומטבע הדברים הופנו אליו שאלות חינוכיות רבות.

אחת השאלות הקשות שהופנו אל הרב בתקופת כהונתו כרב היישוב ”כפר הרא”ה” היתה זאת:
 פעם אחת, התרחשה בבית הספר המקומי התפרעות קשה של התלמידים. המנהל תבע מאחד התלמידים שהיה עד לנעשה, שיספר לו אלו תלמידים התחילו בהתפרעות. המנהל טען שחובה על התלמיד לספר כדי לבער את

הרע.

התלמיד לא רצה לספר והמנהל איים שאם לא יספר, יועף מבית הספר. הוריו מסרו למנהל שאין ביכולתם לחייב את בנם לספר כדי שלא לפגוע בקשריו עם חבריו. לבסוף הגיעו אל הרב, ששמע בתשומת לב את טענות שני הצדדים. לאחר שהרהר בדבר פסק שהתלמיד אינו חייב לסכן את מעמדו החברתי ולהסגיר את חבריו. כפי הנראה, למרות שיש ערך לכך שהצוות החינוכי יידע את אשר התרחש, ואין בזה איסור לשון הרע מכל מקום סבר הרב ישראלי שהתלמיד אינו חייב לסכן את מעמדו החברתי עבור כך.

מפניני הרב שאול ישראלי

1. על הרב לידע כי "עשה לך רב" לתלמיד נאמר, למקבל המרות ניתן צו זה. לעומת זאת לא נאמר עשה לך תלמיד!
2. יש פתגם האומר: המתנגדים והחסידיים שניהם כאחד טועים הם. המתנגדים בחשבם שאינם צריכים לרבי והחסידיים בחשבם שיש להם רבי.
3. גם הרב, כמו המקדש, יהיו חלונותיו "שקופים אטומים". שקוף כלפי חוץ, להפיץ תורה ומידות, ואטומות כלפי פנים, לבל יחדרו לתוכו רוחות רעות.
4. יכולתנו כיום מוגבלת - בירורי הלכה ולא הלכה ברורה. אין אנו אלא מסתתי אבנים, הבנאים יבואו אחר כך להקים את בניין ההלכה הברורה.
5. דוגמת האם האמתית שבמשפט שלמה, הרבנות בארץ אף פעם לא תאמר "גזרו". היא רואה במדינה יצור חי ובר קיימא.
6. על הרבנים לידע כי הנוער המתחנך ללא תורה בדורנו הוא בחינת "עני ורוכב על חמור". רכוב על חומריות, מעייניו נתונים לקריירה, לתחרות ספורט ולבילוי קל. ביש הוא מלבר, בצורתו החיצונה, וטב מלגאו, טהור לב הוא, כן עם עצמו.
7. כלל זה צריך להיות נר לרגלנו: תביעות צריכות לבא מכח הזכות ולא בזכות הכח.
(ליקט: הרב פרופסור נריה גוטל, ראש מכללת "אורות ישראל" אלקנה - רחובות)

בשם אמרם - דברים לזכרו

על ר' שאול זצ"ל יש לומר את כל סדר התפילה "על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם" כי הוא נשאר לפליטה מחכמי התורה שברוסיה. הוא היה מהיחידים שנשארו. חיים של שמונים ושש שנים וכולו תורה. וכל מה שזכה היה מכוח עמלות בתורה שלא היתה רגילה, שהיתה ממש אגדתית. כמעט שלא פסק פומיה מגירסא. גם כשישבנו בין קבלת שבת למעריב והיה איזה זמן, היה יושב ולומד. לא היה דוגמתו בענין של שקידה בתורה.

הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, הרב הראשי לישראל וראש ישיבת מרכז הרב

הורם הנזר הוסרה העטרה מראשה של הציבור, עם פטירתו של מו"ר הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל. כשהוא חי בתוכנו התהלכנו זקופי קומה. יש לנו גדולי תורה מהשורה הראשונה. בלעדיו - השתופפה קומתנו. גדלותו בתורה הקיפה תחומים רבים ומגוונים. לכן ראינו בו דגם של תורת ארץ ישראל בשלמותה. פוסק ומגיד שיעור, איש הגות ומחשבה ודרשן מעולה. איש מידות תרומיות ופה מפיק מרגליות. התנהגות מופתית וכושר הנהגה. איש התיישבות וראש ישיבה. מיזוג נדיר זה עשה אותו לרבנו המובהק.

הרב יעקב אריאל, רב העיר רמת גן

עוד ברוסיה למד הרב ישראלי בסגל תלמידי חכמים מיוחדים בסכנת נפשות מתמדת. גם בצעירותו, התבלט מרן כתלמיד חכם אחד יחיד ומיוחד, שקדן ומעמיק עצום. לאחר בריחתו מרוסיה, התקבל אצל מרן הרב קוק זצ"ל שעמד על מיוחדותו ומעמדו. כאשר עלה לשמש כרב לעדת קודש כפר הרא"ה, הוא ראה זאת כשליחות, ובהקדמתו לספרו "ארץ חמדה" כתב שלפעמים תלמידי חכמים עוסקים הרבה בתיקונם הפרטי ואינם מפנים את הדעת לתיקונם והדרכתם של אחרים. הסתגרות זאת יכולה להביא חלילה אפילו לחורבן בית המקדש.

הרב יהודה עמיחי, מרבני מכון התורה והארץ - גוש קטיף ומתלמידי הרב

הרב ישראלי היה מגדולי התורה שבדור, בקיא ומעמיק בכל תחומי התורה, ממעט בדברים ומרבה בלימוד. הרגש שבו היה עצור, והיה בא לידי ביטוי בדרשותיו, שהיתה בהם רוממות רוח. שקדן גדול היה הרב ישראלי. כל ימיו היה לומד ש"ס ופוסקים ושאר חלקי התורה. כולו היה מסור ללימוד התורה והרבצתה, מתוך התקשרות ואחריות עמוקה כלפי כלל ישראל.

הרב אליעזר מלמד, רב היישוב וראש ישיבת ההסדר הר ברכה

קדמה לכהונתו של הרב ישראלי כראש ישיבת "מרכז הרב" וכנשיא כולל "ארץ חמדה" כהונתו בת כ"ח שנים כרב היישוב "כפר הרא"ה". בימים ההם, היתה זו סנונית ראשונה אשר בישרה על העתיד להתחולל מול עינינו כאשר כיום בכל יישוב ואף בכל קיבוץ מכהן רב ופוסק.

בימים ההם עוצבה דמותו ותפקידו של רב היישוב, ובמיוחד יישוב חקלאי דתי, כמעט "יש מאין", והרב ישראלי היה זה שבנה את היסודות לכהונה מתחדשת זו של רב ארץ ישראל העוסק בענייני "שור שנגח את הפרה" במציאות ולא בתיאוריה.

במשימה זו עמד הרב במשך שנים רבות וכל תלמידיו ממשיכי דרכו הם מכח כוחו.

על פי דברי הרב ישראלי שריר, חתנו של הרב

ספרים שכתב

ארץ חמדה - שאלות ותשובות אקטואליות בהלכות ארץ ישראל ובהלכות המצוות התלויות בארץ.

ספר זה זכה בפרס על שם הרב קוק מטעם עיריית תל אביב.

דָּבָר לְדוֹר - אסופה של הספדים על הראי"ה קוק, הרב יעקב משה חרל"פ והרב צבי יהודה הכהן קוק

דרשות לימי הפסח

הרבנות והמדינה - אסופת מאמרים, נאומים, שיחות ורשימות על רבנות ארצישראלית, הציונות הדתית, מדינת ישראל וארץ ישראל.

זה היום עשה ה' - אסופת דרשות ומאמרים ליום העצמאות וליום ירושלים.

חוות בנימין - מאמרים, בירורים ועיונים הלכתיים בענייני התורה והארץ, התורה והמדינה, המועדים, דיני תורה ועוד. חלק ג' כולל מפתח לכל ספריו ההלכתיים של הרב ישראלי.

מאורות לחנוכה - דרשות לימי החנוכה.

משפטי שאול - פסקי דין אשר נידונו בבית הדין הגדול בירושלים.

עמוד הימיני - ברורי הלכה בענייני מדינה, שאלות ותשובות ובאורי סוגיות בכמה מקצועות התורה.

פרקים במחשבת ישראל - אסופה של מקורות מגדולי המחשבה של עם ישראל - ספר לימוד

לתלמידי החמ"ד.

שיעורי הגר"ש ישראלי על מסכת קידושין - שיעורים שנאמרו בישיבת "מרכז הרב". יצא לאור על ידי

תלמידיו.

שערי שאול - שיעורים שניתנו בישיבת 'מרכז הרב'. עד עתה יצאו שלושה כרכים, על מסכתות פסחים, בבא קמא

ושבת.

שיח שאול - שיחות על פרשת השבוע.

שיח שאול - שיחות לימים הנוראים.

ספרים, כתבי עת ובטאונים אותם הרב ערך או היה מעורב בכתיבתם:

התורה ומדינה - ביטאון חבר הרבנים שעל יד הפועל המזרחי. כתב העת עסק בעיקר ב"הלכות מדינה" נושאים שונים בהלכה שהתעוררו בעקבות הקמת המדינה בהפעלת מערכות המדינה על פי ההלכה.

שנה בשנה - שנתון של "היכל שלמה" מושב הרבנות הראשית בירושלים. השנתון עוסק בהלכה, מחשבה ובעיות בעולם היהודי. הרב ערך את השנתון מספר שנים.

ברקאי - ביטאון לרבני הארץ והתפוצות.

דעת מקרא - פירוש על התנ"ך. הרב היה בין עורכי הכרכים של הנביאים וכתובים ואישר את כל הפירוש מבחינה הלכתית.

שו"ת מראה הבזק - שאלות ותשובות שנשלחו מכל קצוות תבל לכולל "ארץ חמדה" ואשר רבניה השיבו לשואלים. הרב עבר על כל תשובה ותשובה כדי לאשר אותה ולהעיר את הערותיו במידת הצורך.

פסקי דין רפואה ומשפט - קובץ שדן בענייני משפט ורפואה. הרב עבר על הדברים שכתב הרב יגאל שפרן העיר הערותיו ואישר. הספר משמש כספר לימוד יסודי בתחומו.

ספר בצאת השנה - סיכום הפעילות וההנחיות של "המחלקה להלכות תלויות בארץ ובחקלאות" שעמד בראשה. הספר הפך לאחד המקורות החשובים ביותר ללימוד הלכות שמיטה במשק החקלאי המודרני.

פרסים

- פרס הרב קוק לספרות תורנית של עיריית תל אביב (תשי"ט) עבור ספרו "ארץ חמדה".
- פרס הרב מימון (תשל"ב) על ספריו "ארץ חמדה" ו"פרקים במחשבת ישראל".
- פרס חיים משה שפירא למחשבת הציונות הדתית (תש"ן).
- פרס ישראל למדעי היהדות (ספרות תורנית תשנ"ב).

ג'אק ז'י

דפי פעילות לתערוכת הכרזות
שנת השמיטה - הלכות וערכים

עורך ראשי: צבי שינובר
עורך משנה: אברהם פרנס
כתיבת העבודות: יעל סדן ומיכל בלאו

אל המורים

שנת השמיטה היא הזדמנות מצוינת להנחיל לתלמידינו את אהבת הלימוד הרב תחומי.

לקראת שנה זו, הוצאנו לאור תערוכת כרזות.

בכרזות שולבו תמונות מיוחדות ובמרכז הכרזה מופיעות הלכות השמיטה בצורה מתודית וידידותית לתלמיד.

התלמידים, ייעזרו בכרזות התלויות במסדרון בית הספר, ובטקסטים המונחים לפניהם בחוברת זו, כדי לענות על השאלות והפעילויות המופיעות בחוברת.

אנו מאחלים לכולם פעילות מהנה, שתביא בסיומה אהבת תורה, עם וארץ.

בברכה,

המערכת

כרזה 1

מופ"ת
מרכז הדרכה פדגוגי
מושב נחלים,
טל' 03-9331479

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

שנת שמייטה

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

2
שנת
השמיטה

המלאכות האסורות והמותרות

הבשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

בצירה

זמירה

קצירה

זריעה

חרישה

אסור מדאורייתא

- א. מלאכות האסורות מן התורה.
- ב. חכמים אסרו כל עבודה שתכליתה להשביח את הצמח.
- ג. מלאכות לקיום האילן או להשגת היבול הרגיל - מותרות.

השקיה בבעל
(השקיה חמור השמים)

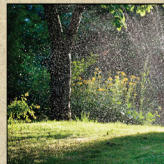

גיוסם באילנות

קילטור וניכוש

ב אסור מדרבנן

השקיה בשלחין
(השקיה מלאכותית)

גיוסם חיוני

דישון

ג מותר

המושג ההלכתי: "אוקמי אילנא ואברויי אילנא" בעברית של ימינו: המלאכות האסורות והמותרות בשנת השמיטה

- א. בספר ויקרא פרק כ"ה נאמר: "שש שנים תזרע שדך... ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר. את ספיח קצירך לא תקצר ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ".
- ב. התורה מפרטת את הפעולות העיקריות של החקלאי כדגם מנחה לאיסור עבודות האדמה בשנת השמיטה.
- ג. המלאכות האסורות מן התורה: זריעה, זמירה, קצירה ובצירה הינם פעולות של הצמחת הפרי ואיסוף היבול בשדה ובכרם.
- ד. המלאכות האסורות מדרבנן: חכמים הוסיפו פעולות האסורות בשנת השמיטה, כגון: סיקול, זיבול, דישון, גיוסם וכו'.
- ה. "אוקמי אילנא" - מלאכות מותרות שמטרתן קיום הצמח והאילן. כגון: ההשקיה המותרת במינן מינימלי.
- ו. "אברויי אילנא" - מלאכות אסורות שמטרתן השבחת השדה והצמח.

3
שנת
השמיטה

איסור ספיחין

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

המושג ההלכתי: איסור "ספיחין" בעברית של ימינו: צמחים הגדלים בשדה מאליהם

- א. "ספיחין" - גידולים חקלאיים הגדלים בשדה כתוצאה מזרעים שנפלו בלי תכנון מוקדם או שלא נאספו בזמן האסוף.
- ב. מדין תורה מותר היה לקצור ולאסוף גידולים אלו משום שלא גדלו באיסור.
- ג. חכמים אסרו את ה"ספיחין" משום "עוברי עברה בסתר" - שהיו זורעים בשנת השמיטה ואוספים את היבול בתואנה כי גידולים אלו מותרים.
- ד. חכמים גזרו שכל הצמחים החד שנתיים, כולל הירקות, אסורים באכילה.
- ה. לאיסור ה"ספיחין" ישנם פתרונות מסוימים שיפורטו בהמשך, כגון:
1. הטר מכירה.
 2. גידולים באמצעות חצץ מנותק וחסמה.

4
שנת
השמיטה

קדושת שביעית

הבשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

המושג ההלכתי: קדושת שביעית בעברית של ימינו: הצמחים והפירות מתקדשים בשנת שמיטה

- א. בשנת השמיטה נוצר קשר של קדושה בין האדם ליכול האדמה.
- ב. קדושה זו באה לידי ביטוי במאפיינים הבאים:
1. הפירות והירקות הנם "הפקר" לכל אדם מישראל.
 2. אין סוחרים בפירות ובירקות של שביעית כמו בכל השנים.
 3. אין להשתמש בפירות ובירקות של שנת השמיטה אלא לצורך אכילה או למה שמוגדר כדומה לאכילה על פי ההלכה.
 4. יש לנהג זהירות גם בשאריות ואין זורקים אותן כבכל שנה.
 5. אין ליצא פירות שביעית לחו"ל או למכרם לגויים.
6. בסיום עונת כל פרי קימת חובת ה"ביעור", כלומר: הוצאה והפקרה של שארית הפירות הנמצאים ברשותו.
 - ג. קדושת פירות שביעית נוהגת בתנאים הבאים:
 1. היכול גדל בארץ ישראל.
 2. הקרקע שיכת ליהודי.
 3. הפירות והירקות עמדו בכל התנאים הקשורים לזמני הגידול השונים.
 - ד. קדושת הפירות אינה נוהגת במה שגדל בקרקע של גוי (לפי רב הפוסקים) והוא הדין במה שגדל בקרקע של יהודי שנמכרה לגוי על פי "התר מכירה".
 - ה. קדושת שביעית לא נוהגת ביכול הצומח בחממה ובמצע מנותק.

5
שנת
השמיטה

הפקר פירות שביעית

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

עני המלקט פירות בפרדס שהופקר

המושג ההלכתי: הפקר פירות שביעית בעברית של ימינו: השבע יבין את הרעב

- א. מצווה מן התורה על החקלאי להפקיר את יבול שדהו בשנת השמיטה, שנאמר: "והשביעית תשחטנה ונטשתה". (שמות כג, יא)
- ב. אסור לנדר את השטח החקלאי במטרה למנוע כניסת אדם מישראל לצורך לקיחת הפירות.
- ג. ראוי לבקש את רשות בעל הבית לפני הכניסה לרשותו וכן יש לשמור על שלמות העצים והגידולים. יש להיזהר מחשש חילול ה' בלקיחה חשדה של אדם שאינו שומר מצוות.
- ד. בעל הבית יכול לקטוף לעצמו מתוך שדהו בצורה שונה מהמקובל ובכמויות קטנות לצורך בני ביתו.
- ה. מטרת הגבלה זו היא לאפשר לבעל הבית העשיר והשבע לחוש את תחושותיהם של עניי ישראל הרעבים, ובכך יתחנך לערכי נתינה ולנדיבות לב.

6
שנת
השמיטה

אוצר בית דין

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

"אוצר בית דין" על פי תקנה זו, יכול הציבור, דרך בית הדין, למנות שליח מטעמו לאסוף, לקצור ולבצור את היבול מן השדות, בכמויות גדולות, ובכלים גדולים ולהכניסו למחסני ערוכה ציבוריים ומשם לשווקו ליחידים.

המושג ההלכתי: אוצר בית דין בעברית של ימינו: פתרון הלכתי לתהליך שווק פירות שביעית

- א. לפי דין תורה מותר לאדם פרטי לאסוף משהו בעבור צרכי משפחתו בלבד.
- ב. הוראה זו יצרה קשיים למערכת המסחר כבר בתקופת התלמוד, כאשר היה צריך לספק את היבול החקלאי בהקפים גדולים.
- ג. "אוצר בית דין" הוא מסגרת שבה ממנה בית דין שליחים המטפלים בשדות הפרטיים ובנידולים, באיסוף היבול ובשיווק. הצרכנים משלמים עבור הטרחה ותשלום זה מתחלק בין הפועלים לבין בעל הבית.
- ד. באמצעות תהליך זה ניתן לאסוף ולשווק את התוצרת החקלאית גם באמצעים המקובלים בכמויות מסחריות.
- ה. באמצעות "אוצר בית דין" מתמלאת כונת התורה להוציא מידי החקלאי הפרטי את המסחר והבעלות על פירותיו ולהעבירה לסמכות בית הדין.
- ו. תקנה קדומה זו נוהגת גם בימינו.

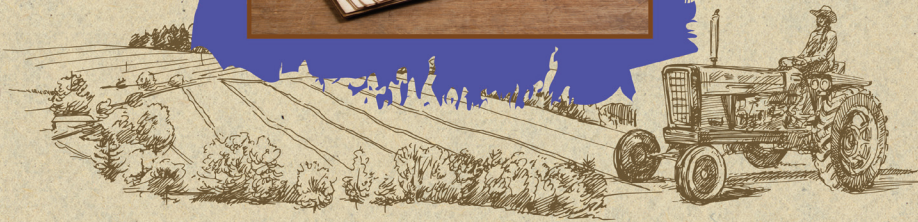
7
שנת
השמיטה

התר מכירה

מסמך ההסכם של
"התר מכירה"

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

המושג ההלכתי: התר מכירה בעברית של ימינו: מכירת קרקעות המדינה לגויים בשנת שמיטה

- א. "התר מכירה" פרושו: מכירת אדמות ארץ ישראל לנכרים, ערב שנת השמיטה, לשנת השמיטה בלבד.
 - ב. על ידי מכירת האדמה לגוי אנו יוצרים מצב חדש שבו הגוי הוא הבעלים של הקרקע ועליו לא חלה מצוות השמיטה.
 - ג. פתרון זה יוצר קושי כפול: הלכתי ומוסרי.
 - ההלכתי - קים איסור למכור אדמת ישראל לגוי על פי הפסוק: "לא תחנם". כונת הפסוק לומר אל תתן חניה - קנין בקרקע של ארץ ישראל לגוי.
 - המוסרי - עם שחזר מגלות של אלפיים שנה לא יוכל להשלים עם מכירה אפילו זמנית של אדמת הלאום לעם זר.
 - ד. כתוצאה מקשיים אלו נוצר "התר מכירה"
- ה. כפתרון דחוק אך ורק לזמנים ולמצבים שבהם לא נתן להתגבר בשום אופן על קשיי קיום מצוות השמיטה כהלכתה.
 - ו. בשנותיה הראשונות של ההתישבות בארץ ישראל התירו הרבנים, ובראשם הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, את המכירה כ"הוראת שעה", כדי לאפשר לישוב היהודי הקטן להתפרנס בשנת השמיטה.
 - ז. כיום, עקב הקושי הארגוני והמעשי, ממשיכה מדינת ישראל, לסמוך על "התר המכירה" ולאפשר בכך את הטיפול הרגיל בתוצרת החקלאית.
 - ח. קיימות מסגרות רחבות של גופים חקלאיים וציבוריים שאינם סומכים על "התר המכירה" והם מעדיפים להצטרף להסדר של "אוצר בית דין".

8
שנת
השמיטה

מצע מנותק בחממה

ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

מבנה של חממה מבחוץ

בתמונות: צמחים הגדלים במנותק מהקרקע בתוך חממה

המושג ההלכתי: מצע מנותק בחממה בעברית של ימינו: צמחים הגדלים במנותק מהקרקע ובתוך חממה

- א. אחד הפתרונות הנפוצים להתגבר על קושי החקלאים בשנת השמיטה הוא גידול ב"חממה" על גבי "מצע מנותק".
- ב. הגדרת המושג ההלכתי "חממה" היא מבנה מקורה הסגור מכל צדדיו.
- ג. ההגדרה ההלכתית של "מצע מנותק" היא גידול צמחים בעציצים המונחים על יריעה המנתקת אותם מן האדמה.
- ד. היסוד ההלכתי של "מצע מנותק" הוא על פי הכתוב "שדרך לא תזרע" (ויקרא כ"ה) היינו דוקא "שדרך" - שדה רגילה המצמיחה יכול מן האדמה.
- ה. לכן ב "מצע מנותק" מן האדמה וב "חממה" מותר אף לזרוע זרעים ולשתול שתילים ואין בפירות ובירקות "קדושת שביעית" ואיסור "ספיחין".

9
שנת
השמיטה

גינת הנוי

גינת נוי בחצר הבית

הבשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

המושג ההלכתי: גינת הנוי

בעברית של ימינו: דיני גינת הנוי בשנת השמיטה

- א. הפתרונות שנתנו חכמים כגון: "התר מכירה" או "אוצר בית דין" אינם תקפים בגינות הנוי הפרטיות שבחצרות הבתים.
- ב. לכן יש להיערך לטיפול בגינת הנוי בשנה השישית לפני תחילת שנת השמיטה במטרה לשמור על הגינה בצורה נאותה.
- ג. בשנת השמיטה אין אפשרות לשתול צמחים ולנצל פרחים חדשים, לשתול דשא חדש, להרחיב את הגינה ולפתח תוכניות חדשות.
- ד. בשנה השביעית נתן אך ורק לשמר ולתחזק את גינת הנוי באופן שלא תינזק ותתקלקל.
- ה. את השקית הגינה יש לצמצם ולהגדיל את משך הזמן שבין השקיה להשקיה.
- ו. כיסוח הדשא מותר במקרים שבהם קיימת סכנה לקולו.
- ז. גיזום "גדר חיה" מותר רק בגדר מלאה, כאשר ניכר שהגיזום הוא אך ורק ליפי ולא להגברת הצמיחה.
- ח. קטיפת פרחים מהגינה לשם קישוט הבית מותרת אם הקטיפה נעשית בשינוי מהדרך המקובלת.

10
שנת
השמיטה

גבולות הארץ

הבשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

המושג ההלכתי: גבולות הארץ בעברית של ימינו: המקומות שבהם נוהגת השמיטה בארץ ישראל

- א. מצוות השמיטה הינה אחת מה "מצוות התלויות בארץ" ולכן היא תלויה בגבולותיה של ארץ ישראל.
- ב. גבולותיה של ארץ ישראל נקבעו לראשונה בכיבוש הארץ על ידי העם היהודי העולה ממצרים בהנהגת יהושע בן נון, והוא נקרא בפי חכמים: "קדושה ראשונה".
- ג. היות שתוקף "הקדושה הראשונה" נבע מכיבוש, נתבטלה קדושה זו עם הגליית העם על ידי נבוכדנצר מלך בבל.
- ד. עם שוב העם מהגלות נתיישבה הארץ בפעם השנייה על ידי העולים מבבל ונתקדשה על ידי עזרא הסופר ובית דינו. קדושה זו נקראת "קדושה שנייה".
- ה. קדושה זו נקבעה על ידי בית דין ולכן נמשכת גם בימינו ומכוחה אנו נוהגים כיום את מצוות השמיטה.
- ו. לפי רב הדעות, כמעט כל המדינה של היום נמצאת בתחומי ארץ ישראל שבהם נמשכת "הקדושה השנייה" שלא בטלה. יחד עם זה, בימינו, לפי רב הפוסקים, נוהגת מצוות השמיטה מדרבנן, ואינה תקפה מדין תורה, הואיל ועדין לא התקיים קבוץ גלויות של רב העם בארץ.

11
שנת
השמיטה

שמיטת כספים

הבטחה השביעית שבת שמיטתו יהיה לארץ

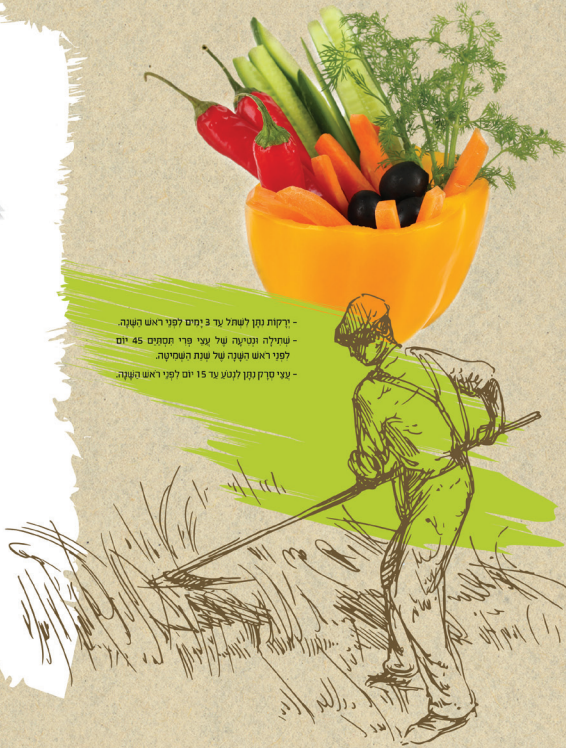
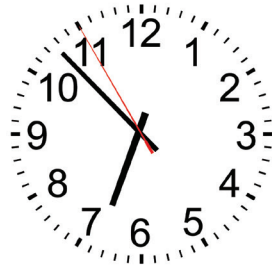
המושג ההלכתי: שמיטת כספים בעברית של ימינו: ויתור על חובות כספיים בשנת השמיטה

- א. "זזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו" (דברים ט"ו, ב'). מלבד הטיפול בנידולים ובתוצרת החקלאית, שנת השמיטה מביאה בכנפיה גם בשורה לקשיי יום אשר לוו כספים ומתקשים להחזירם.
- ב. לפי דין תורה קיים איסור למלווה כספים לגבות את חובו בסיום שנת השמיטה.
- ג. מטרת המצווה היא לחנך את העשירים לנדיבות ולאפשר בכך לעניים לשפר את מצבם הכלכלי.
- ד. ברבות השנים נוצרו מצבים שבהם נמנעו העשירים מלהלוות מכספם מחשש שיאלצו לוותר עליו בשנת השמיטה. כתוצאה מכך נפגעו העניים ושובשו הליכי המסחר.
- ה. הלל הצליח לפתור את המצוקה על ידי יצירת מצב שבו המלווים העבירו את זכות גביית החוב לבית הדין אשר יכול היה לגבות את החוב גם לאחר שנת השמיטה. תקנה זו של הלל נקראת "תקנת הפרוזבול" שתרגומו מיוונית "פרוז בולי בוטי" - תקנת עשירים ועניים.
- ו. גם כיום נהוגה תקנת פרוזבול לקראת סוף שנת השמיטה.

12
שנת
השמיטה

תוספת שביעית

הבשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

- ירקות נתן לשמול עד 3 ימים לפני ראש השנה.
- שמילה ונטיעה של עצי פרי תמתיים 45 יום
לפני ראש השנה של שנת השמיטה.
- עצי סרק נתן לנטוע עד 15 יום לפני ראש השנה.

המושג ההלכתי: תוספת שביעית בעברית של ימינו: ההיערכות הנכונה לקראת שנת השמיטה ולאחריה

חייבים להכין בשנה השישית, ובכך ינקל עלינו לשמור את מצוות התורה: "ושבתה הארץ שבת לה" (ויקרא כ"ה, ב').

ה. קדושת פירות שביעית אינה מסתיימת לאחר ראש השנה של השנה השמינית אלא נמשכת בכל פרי על פי תקופת צמיחתו. נתן למצוא פרוט בלוחות המתפרסמים על ידי הרבנות המקומית.

א. ההצלחה בשמירת השנה השביעית תלויה במידה רבה בהיערכות הנכונה בשנה השישית.

ב. שתילה ונטיעה של עצי פרי תמתיים 45 יום לפני ראש השנה של שנת השמיטה, עצי סרק ניתן לנטוע עד 15 יום לפני ראש השנה.

ג. ירקות ניתן לשמול עד 3 ימים לפני ראש השנה.

ד. כל העבודות להכנת האדמה ולשמירה על המטעים והצמחים אשר ניתן לעשותן מראש,

כרזה 13

13
שנת
השמיטה

טעמי מצוות השמיטה

הבשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

לעסוק בתורה וברוחניות

שוויון

מנוחה לאדמה

בטחון בה'

מנוחה לאדם

המושג ההלכתי: "טעמא דשביעיתא" בעברית של ימינו: טעמי מצוות השמיטה

- לפנינו מבחר רעיונות שנתנו חכמינו בטעם מצוות השמיטה:
- יום השבת מאפשר ליהודי לנוח מעמל השבוע, שנת השמיטה מאפשרת לעם היהודי לנוח מעמל השנים (על פי הרב קוק).
 - שנת השמיטה מחנכת אותנו הן למידת הביטחון בה' והן למדת הוותרנות ונדיבות הלב (על פי ספר החינוך).
 - האדמה הנותנת את פריה, זקוקה גם היא להתרענות ולמנוחה (על פי רבי יצחק ערמאה - "עקידת יצחק").
 - לפי התורה, בשנה השביעית כלם שווים, העשיר והעני, כדי שלא יתנשא העשיר על העני (הרב צבי הירש קלישר).
 - השמיטה מחדירה אמונות ודעות, ערכים ומוסר, מביאה לתיקון החברה, מאפשרת לאדם להינתק מעיסוקיו היומיומיים ולעסוק בעולם הרוח (הרב אהרן ליכטנשטיין).

14
שנת
השמיטה

הבשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ

שַׁבַּת הָאָרֶץ הַרַב מֹשֶׁה צְבִי נֵרִיָּה

שופעת השדמה שפע ברכה.
שדות לשדות יביעו ניב
ותנובות שדי לראש אמיר.
זמרת הארץ בוקעת ועולה מהר וגבע.
הנה קמה הקמה וגם נצבה,
אט ינועו שבלי הזקב בנשוב הרוח,
כי כבד עליהם ראשם,
כי צנה ד' את ברכתו בשנה השישית.
סתו. חרף. מטרות עז.
גשמי ברכה ישקו כל תלמי שדי,
ישברו רגבים צמאם.
לא גרעיני זרע ינבטו בסעיפי אדמה.
שוקטה למנוחה תשכב,
תתעודד עם רדת היורה,
תשתה, תרנה, ושקעה שוב בשנה עמוקה -
עצרת תהיה לה.
אצרת אונים וחסן איל.
לא נפתחו פתחי קרקע.
לא פולחו רגבים.
יד הברזל לא הפכתם,
מענית האכר לא האריכה תלם על גביהם,
לא זרעו ולא שודדו - אדמה כי לא תזריע...
אדמה - דממה. דומם המרחב,
מתיחד עם עצמו.
מן הדממה הדקה בנות קול עולות,
פזמוני דשא חרישיים.
שיח השדה ממתיק שיח
ומעטה הירק מדובב בלחש - רחש.
אי שם יעלה גבעול - ספיה,
זכר לעלית שבליים.
בעצלתים ינומו אילנות,
אחוזי שרעפים יעמדו סרעפותיהם.
ענבים - נזירים בסעיפי גפן יפרו.
לא בסך יבואו קוצרים - בוצרים.
איש איש יעמד לו עמר לגלגלת.
מקסה אכלו, די מחיתו.
גר כי יבוא בארץ וקטף מלילות בספיה.
עני כי ירעב ובא אל כרם רעהו וכצר מענביו ונקף
בראש זיתיו ואכל כנפשו שבעו ואף אל כליו יתן
והיה לביתו לאכלה ולבהמה אשר ברפתו.
- "כי קרא שמייטה לד!"

דפי עבודה על תערוכת השמיטה

פעילות לכרזה מספר 2

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: בכותרת זו מופיעים שני מושגים בקשר לאילנות (אילנא).

נסו להסביר בלשונכם את המושגים:

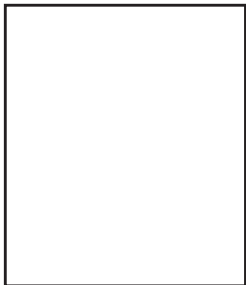
_____ **אוקמיי**

_____ **אברויי**

היעזרו בהסברים שבכרזה.

1. **בסעיף ג'** מוזכרות המלאכות האסורות על פי התורה בשנת השמיטה.

חפשו במקורות שונים והדביקו בריבועים הבאים תמונות או ציורים המדגימים מלאכות אלו:

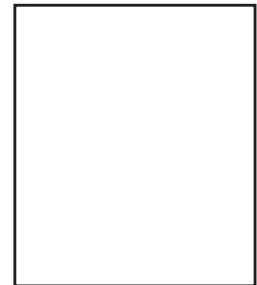
בצירה

קצירה

זמירה

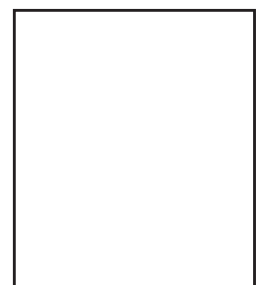
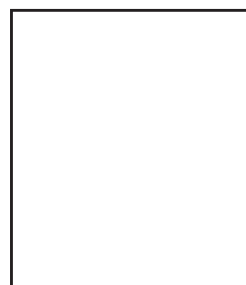
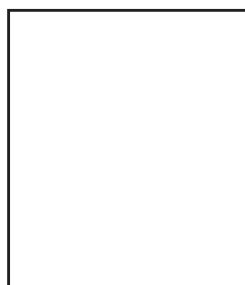
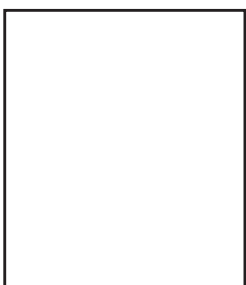
זריעה

2. **סעיף ד':** האם רק אלו המלאכות האסורות בשנת השמיטה? לא!

חכמים הוסיפו מלאכות שונות.

תנו דוגמאות למלאכות האסורות בשנת השמיטה לפי סעיף ד'

ושוב, חפשו במקורות שונים והדביקו בריבועים הבאים תמונות או ציורים המדגימים מלאכות אלו:

3. לפניכם סוגי מלאכות שונות.

א. **בדקו** אילו מלאכות הן **לאוקמיי** אילנא ואילו **לאברויי** אילנא.

מתחו קו בין כל מלאכה לבין ההגדרה המתאימה לה מצד ימין.

ב. **בדקו** אילו מלאכות מותר לעשות בשנת השמיטה ואילו מלאכות אסור.

מתחו קו בין כל מלאכה לבין המילים "מותר" או "אסור" מצד שמאל.

ג. **הוסיפו מלאכות** במשבצות הריקות. **מתחו קווים** בהתאם להגדרת כל מלאכה.

מותר	השקיה בחורף	לאברויי אילנא
	גיזום לרפואת העץ	
	ניכוש ליופי הגינה	
אסור	השקיה בקיץ	לאוקמיי אילנא

פעילות לכרזה מספר 3

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: הכותרת עוסקת באיסור ספיחין.

בתפזורת הבאה מופיע ההסבר של המילה: "ספיחין".

צבעו בטוש זוהר את ההגדרה בתוך התפזורת. התחילו מהחץ.

(ההגדרה מופיעה בסעיף א' בכרזה. המלה "מוקדם" מופיעה בתפזורת בכתוב מלא)

נ	ו	נ	מ	א	ג	י	ד	ו	ל	י
כ	ב	ד	ו	ק	ד	מ	א	ו	ש	ל
ת	י	מ	ז	ב	ו	פ	ס	א	נ	א
ש	ל	נ	ד	ש	ב	מ	י	ל	ה	ב
ו	ב	ה	ה	ח	ל	ט	ו	ד	א	ג
ל	ז	א	כ	ח	ע	ש	ק	ג	ז	ק
פ	צ	ס	ת	ו	צ	א	ס	ה	מ	י
נ	פ	י	מ	כ	ב	ה	ג	ז	ש	א
ש	מ	י	ע	ר	ז	מ	כ	ו	נ	צ

1. כיצד ניתן להבחין בשעת טיול ברחבי המדינה, בין צמחים הגדלים על ידי אדם לבין צמחים הגדלים מאליהם?

2. ישנם בני אדם שיש להם פיתוי, להרוויח ממון. כיצד מתגברים החכמים על פיתוי זה בגידולי הירקות בשנת השמיטה?

3. חכמים ניסו להתגבר על הפיתוי של "עוברי העבירה" באיסור שיווק ירקות באופן מוחלט. אך פתרון זה יצר בעיה של חוסר בירקות לכלל הציבור. לכן, חכמים חשבו על פתרונות שונים.

הקיפו בעיגול את הפתרון הנכון:

- א. לא לאכול ירקות בשנת השמיטה.
 ב. לאכול ירקות רק בצבע צהוב.
 ג. לאכול ירקות שגדלו במצע מנותק, הסתמכות על "היתר המכירה" או ביבול נכרים (הסבר על היתר המכירה תוכלו לקרוא בכרזה מספר 7).

4. **קיימו דיון** בשיתוף המשפחה ובהתייעצות עם רב הקהילה, רב בית הספר ועוד, כיצד תנהגו אתם בשנת שמיטה זו?
בררו, מהו הפתרון בו אתם משתמשים בביתכם.

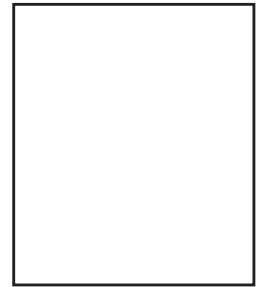
5. אין איסור "ספיחין" בפירות האילן. האיסור כולל גידולי תבואה, ירקות וקטניות.
מצאו תמונה מתאימה לכל אחד מסוגי גידול אלו והדביקו במקום המיועד לכך.

קטניות

ירקות

תבואה

פעילות לכרזה מספר 4

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: בכותרת מופיע המושג - **קדושת שביעית**.

אלו מושגי קדושה נוספים אתם מכירים?

1. קדושת הארץ בשנת השמיטה באה לידי ביטוי באופנים שונים.

לפניכם היגדים שנשמעו בהקלטה מיוחדת. הקלטה זו מצליחה להבין את שפת הפירות והירקות.

כתבו בכל עיגול את מספר ההגדרה המתאימה לו על פי ההגדרות שבסעיף ב' שבכרזה.

כולם מוזמנים לאכול
מאתנו בלי חשבון!
כל מי שרוצה יבוא ויקח.
קדימה - בתאבון!

איזה כיף לי!
מתייחסים אלי כמו אל מלכה.
אפילו את הקליפות שלי
שומרים במקום מיוחד ולא
זורקים כך סתם.

אני כל כך פוחד לטוס!
לפחות השנה אני יכול להיות
בטוח, שלא יטיסו אותי לשום
מקום.

איזה הקלה,
השנה לא יעיפו אותי בחזקה
מהעץ ולא יזרקו אותי עד
שאתפוצץ.
השנה אני חוזרת
להיות אני עצמי ולא אחרת.

2. משחק בזוגות:

למשחק זה דרושים:

- לוח המשחק המופיע בעמוד בנספחים.
- מספרים ודבק להכנת הקובייה המופיעה בנספח לכרזה מספר 4.
- צבעים לצביעת עיגולי החיילים, המופיעים בנספח לכרזה מספר 4.

הוראות המשחק:

- א. הכינו קובייה מהשבלונה שבנספח.
- ב. שני תיירים הגיעו לארץ. הם רוצים לעשות סיור ברחבי ישראל. הם ביקשו שייקחו אותם רק דרך מקומות בהם נוהגת קדושת שביעית. עזרו להם להתקדם במשחק המסלול הנמצא בנספח לכרזה 4.
- ג. הזרו את העיגולים - צבעו כל עיגול בצבע אחר. הם ישמשו לכם כחיילים.
- ד. כל שחקן בתורו מטיל את הקובייה ומתקדם מספר צעדים לפי הסימנים הנראים על גבי הקובייה.
- ה. אם הגיע השחקן למשבצת בה נוהגת קדושת שביעית - עליו לשחק תור נוסף.
- ו. אם הגיע השחקן למשבצת בה לא נוהגת קדושת שביעית - עליו ללכת שני צעדים אחורה.
- ז. אם הגיע למשבצת שאינה קשורה לשנת השמיטה - המשחק ממשיך. היעזרו בסעיפים שבכרזה.

3. עם ישראל נמשל לעץ תמר:

מה תומר (תמר) זה אין לו אלא לב אחד - אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים (ילקוט שמעוני ספר שופטים).

חשבו אלו חלקים מחלקי עץ התמר יש בהם קדושת שביעית?

הקיפו בעיגול את התשובה הנכונה:

כפות תמרים לסכך

יש / אין

תמרים למאכל

יש / אין

לולבים לארבעת המינים

יש / אין

4. בכרזה מופיע מושג "ביעור".

אנו מכירים את המושג "ביעור חמץ". מהו ההבדל בין שני מושגים אלו?

פעילות לכרזה מספר 5

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: באמצעות ההגדרה בעברית של ימינו, בחר העורך להסביר את המושג ההלכתי. **נסו להסביר גם אתם את ההקשר בין ההפקר לבין "השבע יבין את הרעב":**

1. **כתבו חיבור על הנושא:** "השבע יבין את הרעב בשנת השמיטה", היעזרו בסעיפים שבכרזה:

2. לפניכם משפטים הקשורים לכרזה מספר 5.

את המשפטים הנכונים סמנו בכחול, ואת המשפטים שאינם נכונים סמנו באדום.

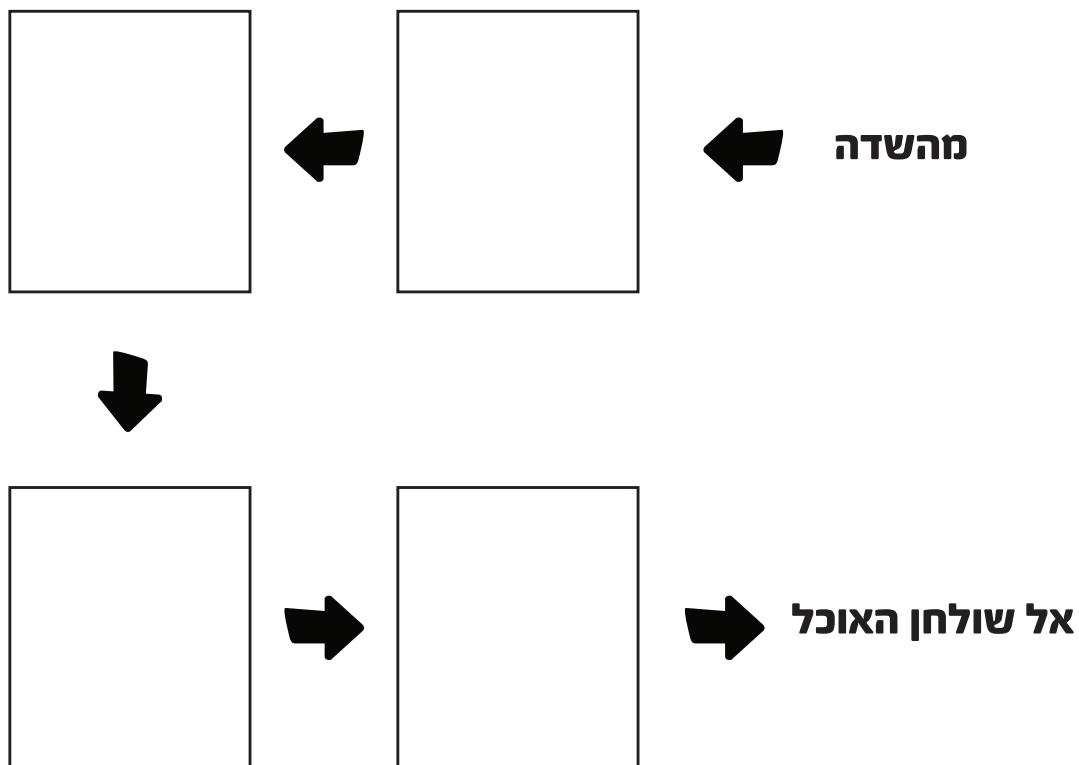
- א. בעל הפרדס יכול לישון בפרדס בלילה בכדי לשמור על הפירות שלא יילקחו בשנת השמיטה.
- ב. בעל הפרדס, יכול להעמיד כלב על מנת לשמור על היבול שלא יילקח בשנת השמיטה.
- ג. בעל הפרדס משאיר את שער הפרדס פתוח לרווחה בשנת השמיטה.
- ד. אם בעל הפרדס חושש מהרס העצים, הוא יכול לתלות שלט המאפשר כניסה מבוקרת לפרדס (שיכנסו רק בשעות מסוימות) בשנת השמיטה.
- ה. קדושת פירות שביעית נוהגת רק בשבעת המינים.
- ו. מכיון שבעל הבית מפקיר את שדהו לכל, אין לו רשות להשתמש בפירות השדה שלו.
- ז. לבעל הבית מותר להשתמש בפירות מהשדה שלו אבל בדרך שונה מאשר בשנים רגילות.

3. הכינו שלט מתאים לתליה בשער הפרדס בשנת השמיטה:

פעילות לכרזה מספר 6

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: חכמינו זיכרונם לברכה, שהיו מודעים לעבודה החקלאית, מצאו פתרונות לכל מיני בעיות הלכתיות שהתעוררו בשדה ופרדס.

נסו לברר כיום, בשנה רגילה, כיצד מתנהל השיווק החקלאי מהחקלאי עד לצלחת שבמטבח.

1. לפניכם מספר קטעי פסוקים מתוך פרשת בהר בספר ויקרא.
פסוקים אלו עוסקים בשיווק התוצרת החקלאית בשנת השמיטה.

סמנו במרקר את הפסוק המתאים לסעיף א' שבכרזה:

"שנת שבתון יהיה לארץ".

"והיתה שבת הארץ לכם לאוכל".

"לחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

2. פתרון הלכתי נמצא לבעיה של איסוף יבול בכמויות גדולות עבור הציבור.

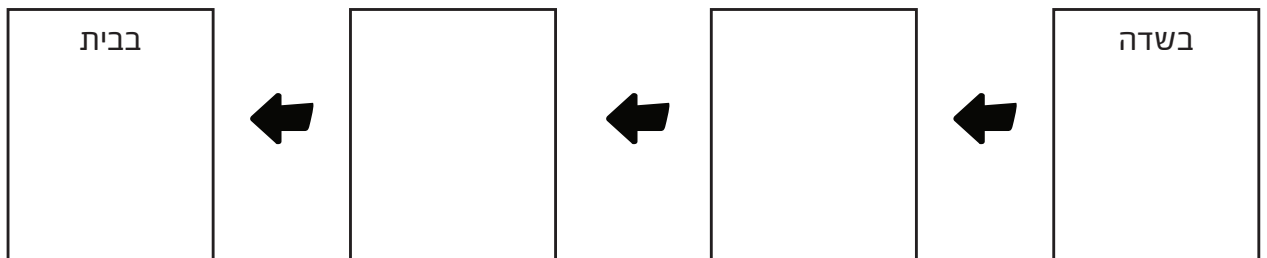
הפתרון נמצא בצורת "אוצר בית דין". (סעיפים ג' - ה')

עיינו במילון בערך "אוצר".

איזו מההגדרות מתאימה לדעתכם, למילה אוצר שמופיעה במושג: "אוצר בית דין"?

העתיקו אותה:

3. תארו את מהלך המסחר בשנת השמיטה באמצעות אוצר בית דין.

4. הכינו כיתוב למדבקה, מטעם בית הדין, המעניק **תעודת כשרות** לחקלאי המשווק את תוצרתו

באמצעות אוצר בית דין.

5. הפרי הממהר ביותר ביציאתו הוא השקד ועל כן נוכל ליהנות משקדים ירוקים מן ההפקר ראשון לכל הפירות.

חפשו וגלו מהן תכונות עץ השקד, ומדוע הוא נקרא כך?

6. **שאלת בילוש:** מדוע לדעתכם מתאים עץ השקד לסמל את חג ט"ו בשבט?

את הפתרון יגלו לראשון
זינספה אנכזה מספר 6

7. לפניכם תשבץ הקשור לשנת השמיטה ולט"ו בשבט. **פתרו אותו להנאתכם:**

6			5		4		3		2		1
					7						
									8		
		10		9							
		14				13		12		11	
								15			
	18					17					16
20		19									
			24	23			22		21		
				26							25

מאוזן:

1. שנת השמיטה.
5. פרי עץ בעל קליפה קשה.
- גרעינו עשיר בשמן והוא טוב למאכל.
7. מארבעת המינים.
8. אחת הפעולות האסורות בשמיטה.
11. ממתנות עניים.
14. יין.
15. פרי המבשיל באביב, נאכל חי.
16. לא גדול במידותיו, מועט בכמותו.
17. מתמוטט, מתפוגג.
19. שושנה.
23. פרי אדום קטן ומתוק.
- מכינים ממנו מיצים, נאכל חי.
25. פרי עגול וגדול. תוכו אדום ומבוהך - ירוק.
26. שתילה.

מאונך:

1. שנת השבע.
2. פרי ירוק בעל גרעינים קטנים.
3. האילן של חג ט"ו בשבט.
4. כינוי לפרי האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, כשהוא אסור לאכילה.
5. עץ.
6. ארץ _____ ודבש.
9. ממצוות התלויות בארץ.
10. מגרפה ברבים.
11. ממתנות העניים.
12. האות ה + 12 חודשים.
13. עץ ירוק עד ממשפחת התותים.
16. פרי מלמטה למעלה.
18. שור.
20. תאנה יבשה.
21. צמח, בראשית צמיחתו.
22. צמח.
24. יחידת המידה של ההספק החשמלי.

פעילות לכרזה מספר 7

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: היתר מכירת אדמת ארץ ישראל לנוכרים בשנת השמיטה.

1. האפשרות למכור את אדמת ארץ ישראל לנוכרים ובכך לפתור את בעיית קיום מצוות השמיטה בעת הצורך, מבוססת על פתרון דומה אותו אנו מכירים כ"מכירת חמץ".

איזו בעיה באה לפתור מכירת חמץ? וכיצד מתגברים על בעיה זו על ידי מכירת החמץ לנוכרי?

2. מקור ההלכה של מכירת חמץ לנוכרי נמצא במקור הבא. קרא את המקור.

היתר המכירה ומכירת חמץ לנוכרי

תחילתו של ההיתר נמצאת בתוספתא (פסחים ב', ו'-ז'): :

(התוספתא - חיבור מתקופת המשנה המבארת ומרחיבה את המשניות)

"ישראל ונכרי שהיו באים בספינה וחמץ ביד ישראל,

הרי זה מוכרו לנוכרי ונותנו במתנה,

וחוזר ולוקח ממנו לאחר הפסח,

ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה.

רשאי ישראל שיאמר לנוכרי: עד שאתה לוקח במנה - קח במאתים,

שוא אצטרך ואבוא ואקח ממך אחרי הפסח."

התוספתא מתייחסת למצב שבו נמצא היהודי במצוקה - אין הוא יכול לבער את החמץ שברשותו, כיון שהוא נמצא בספינה. מתוך כך הותר לו למכור את חמצו לנוכרי או לתת לו במתנה ובלבד שיהיה זה במתנה גמורה. כמו כן הותר לו לשכנע את הגוי לקנות יותר חמץ ממה שהוא צריך, תוך אמירה שיתכן שיקנה את החמץ בחזרה לאחר הפסח.

סכמו במילים שלכם באילו תנאים נזכר לראשונה היתר מכירת חמץ.

3. על בסיס מקור זה, התירו גדולי ישראל ופוסקי הלכה, למכור את אדמת ארץ ישראל לנוכרי לשנת השמיטה על מנת לאפשר טיפול בתוצרת החקלאית המותרת באדמת נוכרי. פתרון זה הוא הנקרא היתר המכירה. לפתרון זה קמו מתנגדים שראו במכירה - היתר מפוקפק.

ערכו רשימת נימוקים בעד ונגד מכירת האדמה לנוכרי בשנת השמיטה:

נגד היתר המכירה:

בעד היתר המכירה:

4. כתבו כמה שורות על הרב אברהם יצחק הכהן קוק, מי היה האיש, מה היו פעולותיו העיקריות, ומה שם הספר אותו כתב על שנת השמיטה?

5. הסבר את המושג: "הוראת שעה":

* רצוי לקיים דיון כיתתי, בנושא מכירת האדמה לנוכרי, על ידי בחירת שני תלמידים המייצגים כל אחד דעה שונה. כדאי לזכור כי למרות ההתנגדות להיתר המכירה, קיימת החלטה של הרבנות הראשית לישראל הרואה בכך "הוראת שעה" שיש לה על מי ועל מה לסמוך.

פעילות לכרזה מספר 8

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: צמחים הגדלים במנותק מהקרקע ובתוך חממה. אחד הפתרונות המקובלים על מנת לגדל ירקות בשנת השמיטה, הוא **המצע המנותק בחממה**.

1. הסבר את המושג "מצע מנותק" ממה מנותק המצע ומדוע?

2. מהו הפסוק בתורה בספר ויקרא, תחילת פרשת בהר, שממנו ניתן ללמוד כי איסור עבודת האדמה אינו קיים במצע מנותק:

3. **משימה:** נסו לבנות דוגמית של חממת מצע מנותק.

החומרים הדרושים

- מוטות עץ

- יריעות ניילון

- תבניות קל-קר.

כאשר סיימתם לבנות את החממה לדוגמה, הכניסו לתוכה מספר צמחים לגידול. הקפידו שהחממה תיבנה מתחת לתקרה.

4. כאשר רוצים לתאר תלמיד שנמצא במוסד בו טוב לו והוא מקבל את המירב מהצוות ומהחברים,

אומרים כי הוא לומד ב"חממה".

כאשר רוצים לתאר ילד שטוב לו בביתו והוא מקבל את כל צרכיו על הצד

הטוב ביותר, אומרים כי הוא גדל ב"חממה".

פתחו את המילון בערך: חממה. נסו לחשוב מדוע התיאורים שהוזכרו מכונים "חממה"?

פעילות לכרזה מספר 9

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: גינת הנוי בשנת השמיטה.

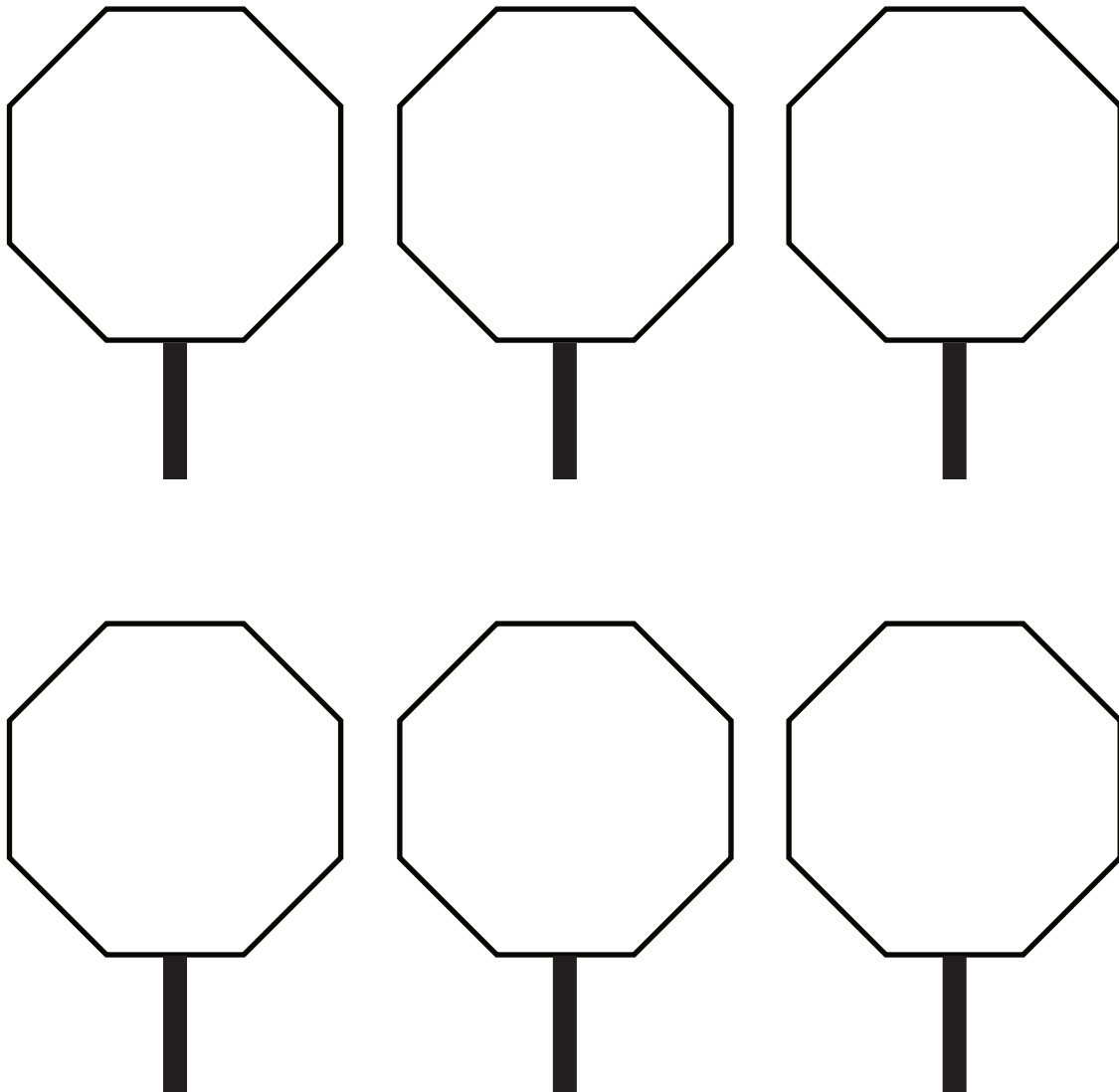
1. דיני שנת השמיטה אינם ידועים וברורים לכל אחד.

הכינו דף הנחיה לגן בית הספר, מה מותר ומה אסור לבצע בגינת הנוי בשנת השמיטה.

את ההנחיות הכניסו לתוך התמרורים.

צבעו את מה שאסור - באדום. ואת מה שמותר - בכחול.

היעזרו בסעיפים המופיעים בכרזה זו.

2. בגינות נוי רבות גדלים עצי פרי וביניהם עץ הרימון. פרח עץ הרימון, ממנו נוצר הפרי, מיוחד ומרהיב ביופיו.

כידוע, הרימון הוא אחד משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל.

פתחו במגילת שיר השירים והעתיקו את הפסוקים בהם מתואר יופי הרימון.

3. הידעתם? על פי המסורת, יש לרימון בממוצע 613 גרעינים.

מה מסמל מספר זה?

4. בתפזורת הבאה מסתתרים שבעת המינים, מצאו וצבעו.

ח	ע	כ	פ	ג	ת	מ	י	ר
י	ת	מ	ו	ט	מ	א	ר	ק
ט	א	י	ע	כ	ר	ג	ש	ד
פ	נ	ח	ש	ע	ו	ר	ה	ל
ק	ה	ר	מ	ו	צ	י	ת	ר
נ	ס	ז	ל	כ	ג	מ	ג	נ
ז	ש	ח	י	ט	ה	ת	פ	ה
י	ב	כ	ח	ת	ד	צ	נ	ב
ת	ה	ר	י	מ	ו	נ	ס	ש
צ	ק	ל	פ	ע	ש	מ	ז	'

פעילות לכרזה מספר 10

שימו לב: לפעילות זו, יש צורך בספר תנ"ך שלם.

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: כותרת הכרזה עוסקת בגבולות הארץ ובמקומות בהם נוהגת השמיטה בארץ ישראל.

תרגיל בדמיון מודרך:

1. עצמו את עיניכם ודמיינו שאתם עוברים במנהרת הזמן ישר לבריאת העולם. נסו לדמיין מה אתם רואים סביבכם? מי האנשים אשר לאט לאט ממלאים את העולם?
2. כעת עצמו את עיניכם שוב, וקפצו 1948 שנים קדימה לאחר בריאת העולם. עיינו בטבלה בעמוד הבא וראו - לאן הגעתם? (זהירות! אל תתבלבלו עם שנת 1948 לספירה של התאריך הכללי שהיא שנת הקמת מדינת ישראל).
3. המשיכו לטוס במנהרת הזמן קבוצות של שנים קדימה. אם יש צורך, חזרו אחורה כדי להיזכר. מלאו את המשימות שאחרי הטבלה. זכרו - ספר התנ"ך מלווה אתכם, זהו הספר שמתאר את הזמנים אליהם אתם טסים. שתהיה טיסה נעימה ובהצלחה!
4. הביטו בעמודה המתארת את מצב הקדושה. קחו מספר גוונים של אותו הצבע. לדוגמה: אם בחרתם כחול, קחו כחול כהה, כחול רגיל, תכלת, תכלת בהיר וכן הלאה. קראו היטב את הכתוב בכל משבצת בעמודה זו וצבעו אותה בגוון המתאים למידת הקדושה בתקופה שהיא מייצגת:

ההבטחה	מצב הקדושה	משך הזמן (עיגלנו חלק מהתאריכים)	התקופה
קיימת רק הבטחה לאברהם, יצחק ויעקב על העתיד.	אין עדין קדושה לא"י.	מ - 1948 שנים לבריאת העולם ועד 2500.	תקופת האבות.
ההבטחה מתחזקת גם למשה.	אין עדין קדושה לא"י.	מ - 2500 ועד 2540 לבריאת העולם.	תקופת המדבר.
ההבטחה מתגשמת.	ארץ ישראל מתקדשת על ידי ההתיישבות בה. "קדושה ראשונה".	מ - 2540 לבריאת העולם ועד שנת 3500 לבריאת העולם.	תקופת כיבוש הארץ על ידי בני ישראל בראשות יהושע.
תוקף ההבטחה נדחה.	הקדושה מתבטלת כתוצאה מהגלות.	משנת 3500 עד 3570 לבריאת העולם (גלות 70 שנה).	תקופת הגלות הראשונה - חורבן בית המקדש הראשון.
ההבטחה נמשכת. קדושה שניה חזרה לעולם, היות והקדושה קיבלה את תוקפה באמצעות בית הדין של עזרא.	חזרה הקדושה לארץ ישראל בעקבות ההתיישבות החדשה: "קדושה שניה" והיא לא בטלה.	משנת 3570 ועד 3990 לבריאת העולם.	חזרת העם לארץ ישראל בראשות עזרא ובית דינו. בניית בית המקדש השני.
ההבטחה נמשכת.	הקדושה קיימת אך היות ואין רוב יושבי הארץ עליה, המצוות התלויות בארץ כגון שמיטה, הם רק מדברי חכמים.	גלות 2000 שנה עד הקמת מדינת ישראל - שנת התש"ח. 5708 לבריאת העולם.	גלות שניה - חורבן בית שני.
ההבטחה נמשכת מתוך תקווה לבניין בית המקדש ולחזרת כל העם לארצו וקיום מצוות השמיטה מן התורה.	הקדושה קיימת מדברי חכמים, עדיין אין רוב העם יושבים בארצם.	ה' אייר התש"ח, הקמת מדינת ישראל.	תקופת שיבת ציון בימינו.

5. היכן נזכרות בתורה ההבטחות שניתנו לאבות על ארץ ישראל? (מצאו הבטחה אחת לכל אחד מן האבות).

לאברהם:

ספר: _____ פרק: _____ פסוק: _____

הציטוט: _____

ליצחק:

ספר: _____ פרק: _____ פסוק: _____

הציטוט: _____

ליעקב:

ספר: _____ פרק: _____ פסוק: _____

הציטוט: _____

6. היכן נזכרת בתורה ההבטחה שניתנה למשה על ארץ ישראל?

המקור: _____

הציטוט: _____

7. עיינו במפת ארץ ישראל.

סמנו בצבעים הבאים את הנתונים שבהמשך: (היעזרו במקורות שמצאתם)

בצבע ירוק - גבולות ארץ ישראל בתקופת יהושע לאחר ההתנחלות.

בצבע כחול - את גבולות ארץ ישראל בתקופת עזרא.

בצבע אדום - את גבולות ארץ ישראל כיום.

מפת תחומי עולי בבל (ע"פ י"מ גרינץ)

8. א. באיזו תקופה גבולות הארץ היו רחבים יותר? הקיפו בעיגול:

כיום

עזרא

יהושע

ב. האם יש הבדל בין גבולות הארץ בתקופת יהושע לגבולות הארץ בתקופת עזרא?

ג. האם גבולות הארץ כיום רחבים יותר מגבולות הארץ בתקופת עזרא?

ד. על פי סימוני המפה שלפניכם, באילו מקומות הנמצאים כיום בגבולות ארץ ישראל לא חלה קדושת הארץ לעניין מצוות השמיטה? ציינו שלושה יישובים מאזור זה.

* הערה:

אחד הפתרונות כיום, לשיווק תוצרת חקלאית בשנת השמיטה, היא מאזור הערבה, שלא נכללה בכיבושי עזרא בתקופת בית שני ולכן איננה קדושה בקדושת הארץ למצוות השמיטה.

פעילות לכרזה מספר 11

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: שמיטת כספים - ביטול חובות ע"י המלווים.

בכרזה שלפניכם, מתואר מצב שונה בתקופות שונות.
האחת - לפני תקופתו של הלל. והשניה - מתקופתו ואילך.

קראו בעיון את הסעיפים השונים וענו על השאלות:

1. מר כספי הלווה לגברת אֵינלי 1,000 ₪ בשנה שלפני שנת השמיטה.
א. מה יעשה מר כספי על מנת שיוכל לגבות את החוב בסיום שנת השמיטה, על פי תקנת הלל?

ב. נסה למצוא במקורות מידע שונים או על ידי פנייה להורה/מורה/רב דרכים אחרות בהן מותר למר כספי לגבות את חובו מבלי להזדקק לתקנת הפרוזבול.

2. לפניכם נוסח המפרט את צורת תקנת הפרוזבול בימינו.

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ובא לפנינו _____ (פב"פ) ואמר לנו: " הן שנה זו היא שנת השביעית ויש לי חובות בשטר ובע"פ, על איזה אנשים, והרי אני מוסר לפניכם פרוזבול ויהבת לכון במתנה בקנין ד' אמות קרקע מארעא דאית לי ועל גביהון ארשית יתכון למגבי כל חובות דאית לי על אינשי, ומעתה תיהו לי דיינא ותגבוהו ותקבלוהו לי ואם לא תגבוהו אתם מעתה כיון שמסרת לי לך פרוזבול זה הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה".

ואנחנו בית דין שמענו דבריו ויפנו כחו דלא תשמט ליה ויגבה כל חובותיו על ידי פרוזבול זה כתקנם הלל וחז"ל

ובאנו על החתום יום _____ לחודש _____ שנת _____ פה עיר הקודש _____

הדיין _____ הדיין _____ הדיין _____

סמנו במרקר את הפיסקה החשובה ביותר לדעתכם במסמך זה.

3. מדוע תקנת הפרוזבול היא תקנה המסייעת גם לעניים וגם לעשירים?

4. הלל היה אחד מחשובי חכמי המשנה. קראו את המידע הבא על הלל, וכתבו מדוע לדעתכם היה הלל רגיש כל כך לכאבם של עניי העם, עד כי תיקן תקנה כה משמעותית עבורם - את תקנת הפרוזבול?

מידע - הלל הזקן

הלל הזקן נחשב במסורת לצאצא של בית דוד מצד האם, ומשבט בנימין מצד האב.

הוא נולד בבבל למשפחה נכבדה, ועלה לארץ ישראל בגיל 40.

כשהגיע ארצה, היה מאוד עני, והשתכר טרעפיק (מטבע בעל ערך מועט) אחד ביום, והיה מחלק את הכנסותיו לשניים. חצי נתן לשומר בית המדרש כדי שיוכל ללמוד תורה מפי רבותיו, ובחצי השני השתמש לפרנסת בני ביתו.

מסופר כי ביום חורפי אחד, לא הצליח להשתכר כלל, ושומר בית המדרש לא אפשר לו להיכנס ללמוד תורה. לכן, הוא עלה על גג בית המדרש, והקשיב לרבותיו מפתח הארובה. הלומדים, ששמו לב לצלליתו של הלל, עלו לגג ומצאו אותו מכוסה בשלוש אמות של שלג. מיד הורידו אותו מהגג, הפשירו את השלג שכיסה אותו, והכניסו אותו ללמוד בבית המדרש.

5. באחת המגילות מתוארת התנהגות שאינה הולמת של אדם מכובד

ביחס לנצרכים מתוך בני עירו וכתוצאה מכך נענש האיש ובני ביתו.

מהי המגילה ומיהו האיש?

פעילות לכרזה מספר 12

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו:

תקופה נוספת לפני ואחרי שנת השמיטה שגם בה יש לנהוג על פי דינים מסוימים.

1. א. כידוע, קיים מושג בהלכות שבת הנקרא "תוספת שבת". מהי תוספת זו?

ב. מהי ה"תוספת" שתיקנו חז"ל לשנת השמיטה?

ג. נסו לחשוב מהי המטרה שבגללה הוסיפו את התוספת הן לשבת והן לשנת השמיטה.

בקהילות רבות נהוג לזמר בליל שבת את הפיוט המתחיל במילים "כל מקדש שביעי".

בעמוד הבא מופיע הפיוט ולאחריו שאלות

כל מקדש שביעי | מאת: ר' משה בר קלונימוס

כָּל מִקְדָּשׁ שְׁבִיעֵי כְּרָאוּי לוֹ,
כָּל שׁוֹמֵר שְׁבֵת כְּדַת מַחְלָלוֹ,
שָׁכְרוּ הַרְבֵּה מְאֹד עַל פִּי פְעָלוֹ,
אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דְּגָלוֹ:

אוֹהֲבֵי ה' הַמַּחֲכִים בְּבִנְיָן אֲרִיאֵל,
בְּיוֹם שְׁבֵת קוֹדֵשׁ שִׁישׁוּ וְשִׁמְחוּ כְּמִקְבְּלֵי מִתֵּן נַחְלִיאֵל,
גַּם שָׂאוּ יָדֵיכֶם קוֹדֵשׁ וְאָמְרוּ לְאֵל:
בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

דוֹרְשֵׁי ה' זֶרַע אֲבָרְהָם אוֹהֲבוֹ,
הַמְּאַחְרִים לְצִאֵת מִן הַשְּׁבֵת וּמִמְהָרִים לְבֹא,
וְשִׁמְחִים לְשִׁמְרוֹ וְלַעֲרֵב עֵרוּבוֹ,
זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ:

זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה בְּמִצְוֹת שְׁבֵת גְּרוּסָה,
חֲרוּתָה לְיוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּכֹלָה בֵּין רַעוּתֶיהָ מִשְׁבְּצָה,
טְהוּרִים יִירָשׁוּהָ וְיִקְדְּשׁוּהָ בְּמֵאֲמָר כָּל אֲשֶׁר עֲשֵׂה,
וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֵאכֶתוֹ אֲשֶׁר עֲשֵׂה:

יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ,
כָּל זֶרַע יַעֲקֹב יִקְדְּשׁוּהוּ כְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ
לְנוּחַ בּוֹ וְלִשְׁמוֹחַ בְּתַעֲנוּג אֶכּוֹל וְשָׂתוֹ
כָּל עַדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ:

מִשֶּׁה חֲסִדָּה לְיַדְעִיהָ אֵל קָנָא וְנוֹקָם,
נוֹטְרֵי לְיוֹם הַשְּׁבִיעִי זְכוּר וְשִׁמּוֹר לְהֵקָם,
שִׁמְחָם בְּבִנְיָן שְׁלָם בְּאוֹר פְּנִיָּה תִבְהִיקָם,
יְרוּיִן מִדְּשָׁן בֵּיתָךְ וְנַחַל עַדְנִיָּה תִשְׁקָם:

עֲזוּר לְשׁוֹבְתִים בְּשְׁבִיעֵי בְּחָרִישׁ וּבִקְצִיר עוֹלָמִים,
פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קְטַנָּה, סוֹעֲדִים בּוֹ לְכַרְךְ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,
צְדִיקְתָם תִּצְהִיר כְּאוֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים.
ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְבֵּת תָּמִים.
ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל תִּשְׁוַעַת עוֹלָמִים:

קִדְּשָׁם בְּמִצְוֹתֶיהָ וְטַהֲרָם כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטוֹהָר,
רוּחְךָ תִּנְחַמוּ כְּבִהְמָה בְּבִקְעָה תִּרְדַּ מִן הָהָר,
שְׁבַתְתֶם תִּשְׁכַּנְתֶּם בְּנַחֲלַת הַסְּהָר
כְּנַחֲלִים נְטִיו כְּגַנְתַּת עֲלֵי נָהָר

2. בקהילות רבות נהוג לזמר בליל שבת את הפיוט המתחיל במילים "כל מקדש שביעי".

א. **חפשו בפיוט וצבעו במרקר** את השורות המרמזות על "תוספת שבת".

ב. לקראת סוף הפיוט, מזכיר המחבר תחומים בהם נשמרת השבת.

תחומים אלו מוכרים לנו גם משנת השמיטה. **העתיקו שורה זו:**

ג. כפי שראינו, ישנה הקבלה בין מצוות "יום השבת", ל"שנה השביעית".

חשבו על מקבילות נוספות שבין "שבת בראשית - יום השבת" לבין "שבת הארץ - שנת השמיטה".

שבת הארץ - שנת השמיטה

שבת בראשית - יום השבת

הפיוט בנוי לפי א' ב' (אקרוסטיכון).

לפניכם הגדרת המילה ממילון ספיר:

אַקְרוֹסְטִיכוֹן - סידור מכוון של האותיות שבראשי השורות ביצירה שירית, כדי שיווצר מהן רצף אותיות האלף - בית או שם המחבר וכדומה

ד. סמנו במרקר את אותיות הא'-ב' המלוות את הפיוט.

שימו לב - בסיום כל בית ישנה שורה שאינה חלק מן האקרוסטיכון.

(הבית האחרון אינו מודפס ברוב ספרי הזמירות אך נמצא בספר "מחזור ויטרי", ובלעדיו האקרוסטיכון חסר).

ה. איזו אות חסרה מן האקרוסטיכון? מהי האות הבאה במקומו?

התוכלו להסביר מדוע הפייטן מרשה לעצמו שינוי זה?

ו. האם אתם מכירים פיוט נוסף בו מתבצע שינויי אותיות אלו? (רמז - הפיוט נמצא בתפילות שבת). מהו הפיוט?

פעילות לכרזה מספר 13

המושג ההלכתי ובעברית של ימינו: נימוקים ורעיונות למצוות השמיטה.
 בכרזה שלפניכם, רעיונות חינוכיים מתוך מבחר דברי חכמינו על מצוות השמיטה.
 1. חפשו במקורות המידע השונים ומלאו את הטבלה הבאה (על פי הדוגמה):
 (הערה: טבלה עם תשובות נמצאת בנספח בעמוד 97)

שם החכם	תקופתו ופעילותו	הטעם שנתן
1. הרב אהרון הלוי - בעל "ספר החינוך".		
2. רבי יצחק עראמה - בעל "עקידת יצחק".		
3. הרב צבי הירש קאלישר.		
4. הרב אברהם יצחק הכהן קוק.	לפני כ 100 שנה. מגדולי הרבנים בארץ ישראל. מייסד הרבנות הראשית והרב הראשי הראשון לארץ ישראל ומייסד ישיבת "מרכז הרב" בירושלים.	שנת השמיטה דומה ליום השבת.
5. הרב אהרן ליכטנשטיין.		
6. כתבו את שמכם:	תארו את עצמכם, מי אתם ומה פועלכם:	הוסיפו את הטעם למצוות השמיטה על פי דעתכם האישית:

2. במקרא מופיע קשר בין אי שמירת שנת השמיטה לבין סיבת הגלות.

א. קראו את המקור שלפניכם וסמנו במרקר את הפסוק המציין קשר זה:

(לב) וְהִשְׁמַתִּי אֹנִי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׂמֹמוּ עָלֶיהָ אֵיבֵיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ:

(לג) וְאַתְּכֶם אֲזַרְהָ בַגּוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חָרֵב וְהִיְתָה אֶרְצְכֶם שְׂמָמָה וְעַרְיֶכֶם יִהְיוּ חָרְבָה:

(לד) אִז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשְּׂמָה וְאַתֶּם בְּאָרֶץ אֵיבֵיכֶם אִז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ:

(לה) כָּל־יְמֵי הַשְּׂמָה תִּשְׁבַּת אֶת אֲשֶׁר לֹא־שַׁבְּתָה בְּשַׁבְּתֹתֶיכֶם בְּשַׁבְּתְּכֶם עָלֶיהָ:

(ויקרא כ"ו לב-לה)

ב. חז"ל ניסחו כך את הדברים במדרש הבא:

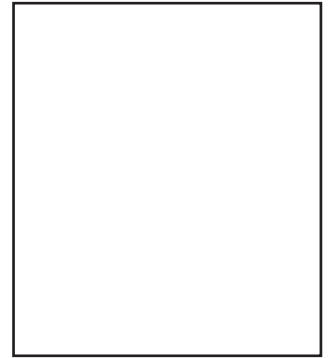
"גלות בא לעולם על עבודת אלילים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ: ... על שמיטת הארץ, מניין? שנאמר: אז תרצה הארץ את שבתותיה (ויקרא כו לד). אמר להן הקב"ה לישראל: הואיל ואין אתם משמטים את הארץ היא תשמט אתכם. מספר ירחים שאין אתם משמטים אותה היא תשמט מאליה. לכך נאמר: "אז תשבת הארץ והרצת את שבתותיה כל ימי השמה תשבות את אשר לא שבתה בשבתותיכם בשבתכם עליה" (שם לה). [מקור זה מופיע באבות דרבי נתן (נוסחא א פרק ל)]

נסו לדמיין דו שיח בין חקלאים בתקופה שקדמה לחורבן בית המקדש ובין חכמי ישראל המוכיחים אותם על מעשיהם:

פעילות לכרזה מספר 14

בכרזה זו ובעוד שני עמודים מופיע שירו של הרב משה צבי נריה זצ"ל, מייסד ישיבת בני עקיבא כפר הרא"ה, וראש מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא וממייסדי החינוך של בני עקיבא בארץ.

1. הדביקו בריבוע שלפניכם את תמונתו של הרב נריה וכתבו מספר שורות על מפעלו העיקרי.

2. הרב נריה כתב את שירו על השמיטה בהסתמך על פסוקי המקרא.

א. לפניכם סיכום השיר:

- **בבית הראשון:** מתואר שפע היבול של השנה השישית.
- **בבתים ב' - ג':** מתוארת מנוחת האדמה בשביעית בלא זריעה וחרישה.
- **בית ד:** מתאר את דממת האדמה בשביעית בניגוד לזמרה שהיתה בשנה השישית המתוארת בבית א'.
- **בבית האחרון:** מתוארת נטילת הפירות כרצונם מצד המגזרים החלשים של החברה (גר ועני) ובכך נרמז ההיבט החברתי שבמצוות השמיטה.

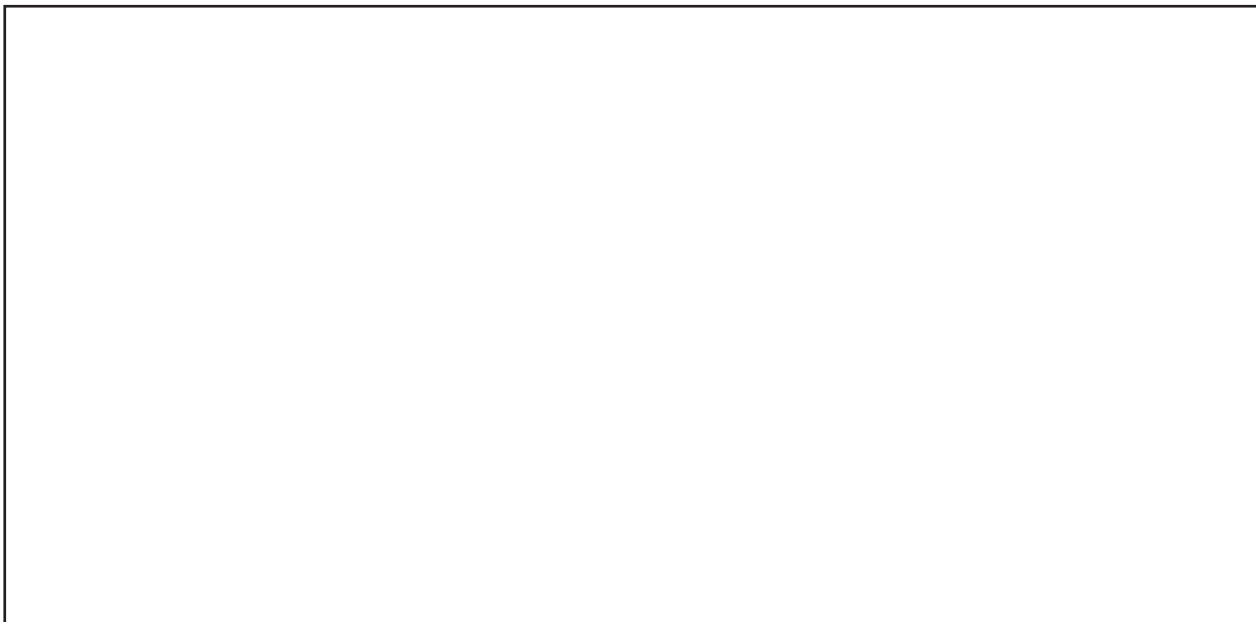
ב. בעמוד הבא חלק מן הפסוקים עליהם הסתמך הרב נריה.

סמנו ליד השורות המתאימות בשיר, את מספר הפסוק המקראי המתאים לו.

רשימת הפסוקים:

1. יִרְכְּבוּהוּ עַל-בָּמֹתַי אֶרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי (דברים ל"ב, י"ג)
2. אִם-כֵּן אִפּוּא זֹאת עָשׂוּ קָחוּ מִזְמַרַת הָאָרֶץ בְּכָלֵיכֶם (בראשית מ"ג, י"א)
3. וְצוֹיְתִי אֶת־בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: (ויקרא כ"ה, כ"א)
4. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: (במדבר כ"ט, ל"ה)
5. דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ (ויקרא י"ב, ב')
6. וְכָל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח (בראשית ב', ה')
7. אֵת סְפִיחַ קִצִּירָךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֵי נְזִירָךָ לֹא תִבְצֹר (ויקרא כ"ה, ה')
8. זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְקַטּוֹ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ עֹמֵר לְגִלְגָּלֶת (שמות ט"ז, ט"ז)
9. אֵת סְפִיחַ קִצִּירָךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת־עֲנָבֵי נְזִירָךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שְׁבַתוֹן יִהְיֶה לְאָרֶץ: וְהִיְתָה שְׁבַת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָהּ לָךְ וּלְעֲבָדֶךָ וּלְאִמְתֶּךָ וּלְשֹׁכֶיךָ וּלְתוֹשְׁבֵי הַגְּרָם עִמָּךְ: וּלְבַהֲמֹתֶךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאֶרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָה לְאָכְלָהּ: (ויקרא כ"ה, ה'-ז')
10. פִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לִיקוּק (דברים ט"ו, ב')

3. בחרו אחד הבתים מתוך השיר וציירו ציור המתאר אותו:

4. סמנו בצבע את הפסוקה בשיר המתארת את העזרה לעני ולגר הזקוקים לכך.

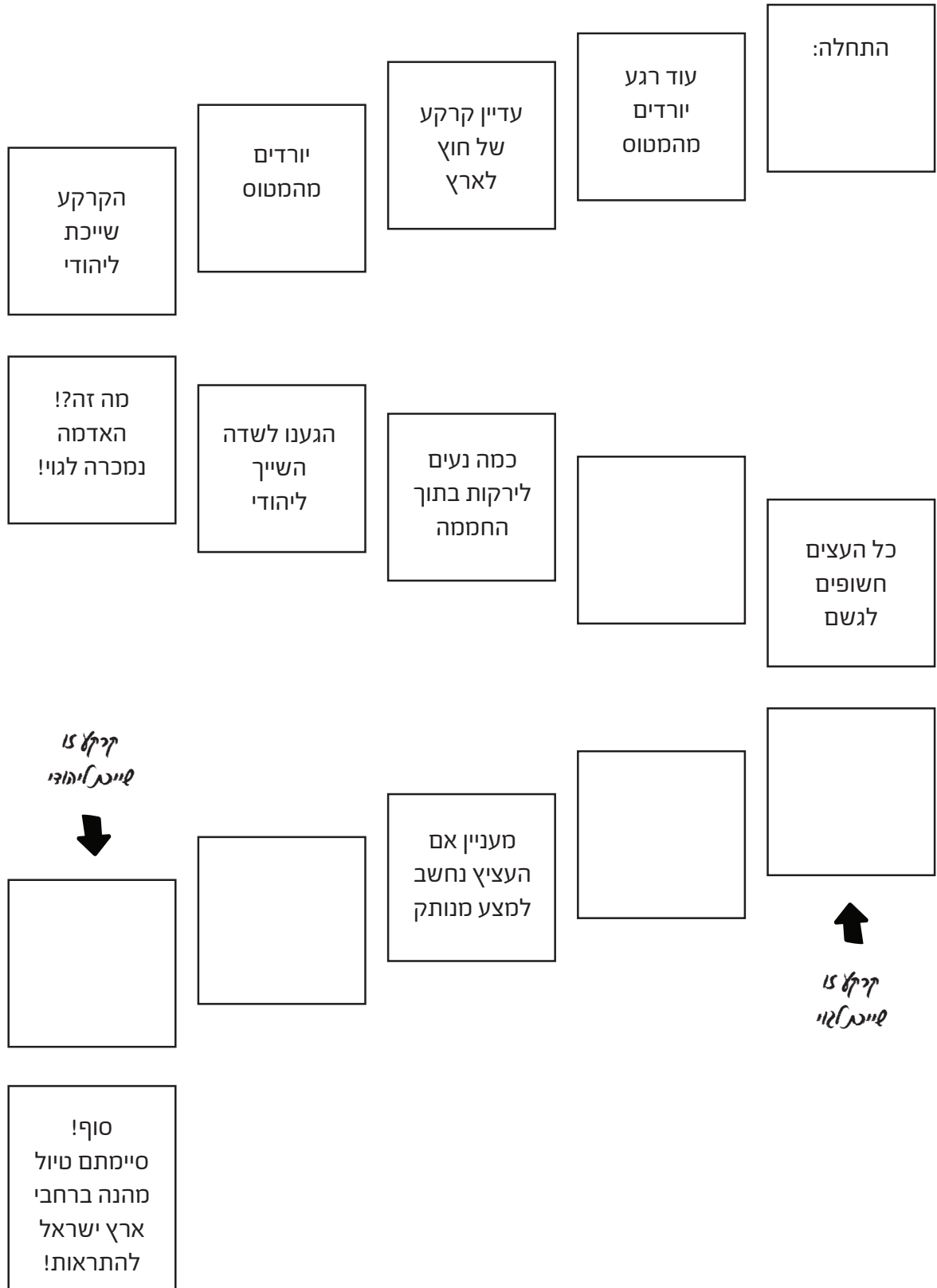
שַׁבַּת הָאָרֶץ | הֶרֶב מֹשֶׁה צָבִי נִרְיָה

שופעת השדמה שפע ברכה.
 שדות לשדות יביעו ניב
 ותנובות שדי לראש אמיר.
 זמרת הארץ בוקעת ועולה מהר וגבע.
 הנה קמה הקמה וגם נצבה,
 אט ינועו שבלי הזהב בנשוב הרוח,
 כי כבד עליהם ראשם,
 כי צוה ד' את ברכתו בשנה השישית.
 סתו. חרף. מטרות עזו.
 גשמי ברכה ישקו כל תלמי שדי,
 ישברו רגבים צמאם.
 לא גרעיני זרע ינבטו בסעיפי אדמה.
 שוקטה למנוחה תשכב,
 תתעודד עם רדת היורה,
 תשתה, תרוה, ושקעה שוב בשנה עמוקה -
 עצרת תהיה לה.
 אצרת אונים וחסן איל.
 לא נפתחו פתחי קרקע.
 לא פולחו רגבים.
 יד הברזל לא הפכתם,
 מעניית האכר לא האריכה תלם על גביהם,
 לא זרעו ולא שודדו - אדמה כי לא תזריע...
 אדמה - דממה. דומם המרחב,
 מתיחד עם עצמו.
 מן הדממה הדקה בנות קול עולות,
 פזמוני דשא חרישים.
 שיח השדה ממתיק שיח
 ומעטה הירק מדובב בלחש - רחש.
 אי שם יעלה גבעול - ספיח,
 זכר לעלית שבליים.
 בעצלתים ינומו אילנות,
 אחוזי שרעפים יעמדו סרעפותיהם.
 עגבים - נזירים בסעיפי גפן יפרו.
 לא בסך יבואו קוצרים - בוצרים.
 איש איש יעמד לו עמר לגלגלת.
 מכסה אכלו, די מחיתו.
 גר כי יבוא בארץ וקטף מלילות בספיח.
 עני כי ירעב ובא אל כרם רעהו ובצר מענביו ונקף
 בראש זיתיו ואכל כנפשו שבעו ואף אל כליו יתן
 והיה לביתו לאכלה ולבהמה אשר ברפתו.
 - "כי קרא שמיטה לד"

נספחים

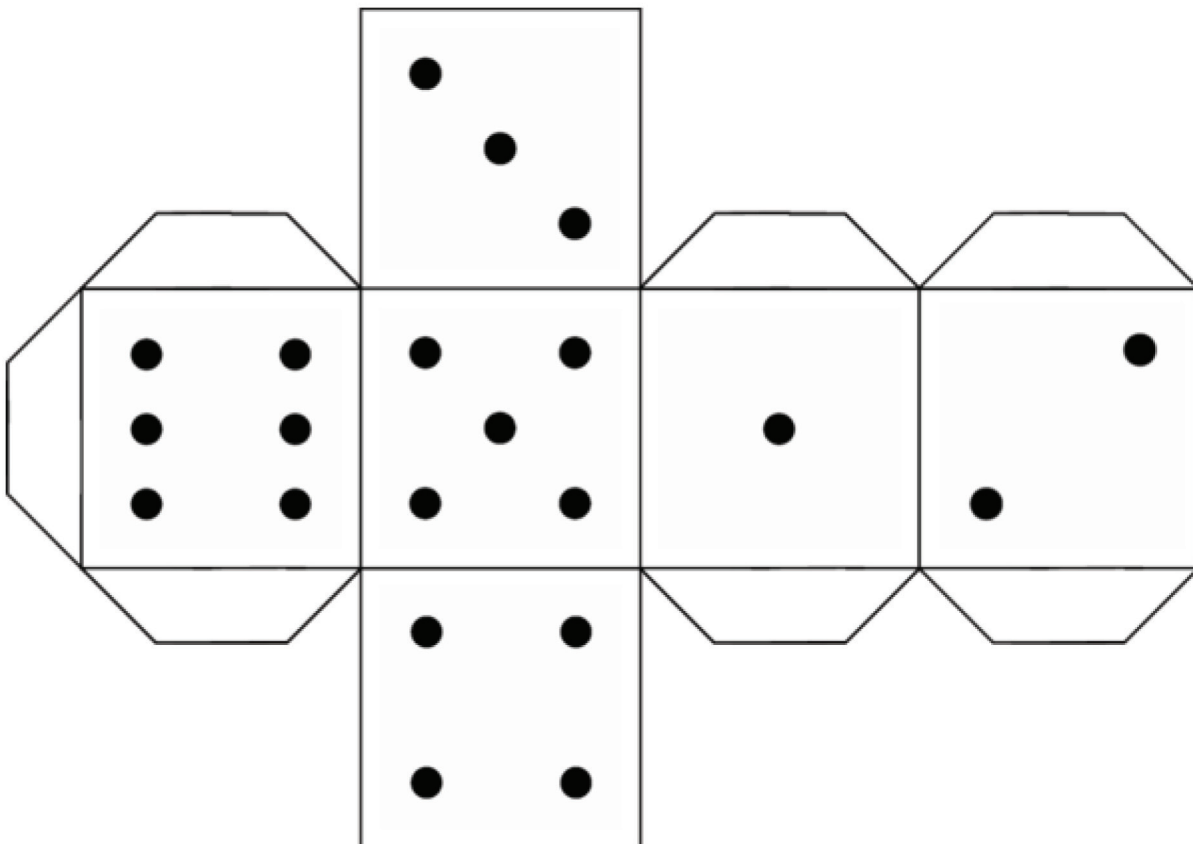

נספח לכרזה מספר 4 | משחק מסלול

נספח לכרזה מספר 4

- גזרו את המסגרת שסביב השבלונה.
- שימו לב - על מנת שתוכלו לקפל את הלשוניות יש לגזור בזהירות גם את הקווים האלכסוניים.
- קפלו את כל הקווים השלמים.
- מרחו דבק על הלשוניות והדביקו.

נספח לכרזה 6

6 ז	ו	ג	א 5		ע 4	ב	ש 3	ה	ת 2	נ	ש 1
י			י		ר		ק		פ		ט
ת		ב	ל	ו	ל 7		ד		ו		י
ש			נ		ה	ש	י	ר	ח 8		ט
ט		ט 10		ט 9			ה				ה
נ	פ	ג 14		ע		ש 13		ה 12	א	פ 11	
		ר		ש		ק	ס	ש 15		ר	
	פ 18	פ	ו	ר	ת	ט 17		נ	ו	ט	ק 16
ד 20	ר	ו 19		ו		ה		ה			ס
ב		ת	ו 24	ת 23			פ 22		נ 21		ר
ל			א				ר		ב		פ
ה	ע	י	ט	נ 26			ח	י	ט	ב	א 25

נספח לכרזה 13

שם החכם	תקופתו ופעילותו	הטעם שנתן
1. הרב אהרון הלוי - בעל "ספר החינוך".	חי לפני כ- 700 שנה. בעל ספר החינוך, כתב את ספר החינוך עבור בנו על מנת שיוכל להעסיק את עצמו בימי השבת אחר הצהריים.	בטחון וותרנות.
2. רבי יצחק עראמה - בעל "עקידת יצחק".	חי לפני כ- 600 שנה, בדור של "גירוש ספרד". בעל הספר "עקידת יצחק". הספר בנוי מדרשות על פרשות השבוע עם פירוש פילוסופי.	האדמה זקוקה למנוחה ולהתרעננות.
3. הרב צבי הירש קאלישר.	חי לפני כ- 200 שנה. מחשובי רבני אשכנז, וממבשרי הציונות הדתית - מדינית.	לפי התורה כולם שווים. כדי שלא יתנשא העשיר על העני.
4. הרב אברהם יצחק הכהן קוק.	חי לפני כ- 100 שנה. מגדולי הרבנים בארץ ישראל. מייסד הרבנות הראשית והרב הראשי הראשון לארץ ישראל ומייסד ישיבת "מרכז הרב" בירושלים.	שנת השמיטה דומה ליום השבת.
5. הרב אהרן ליכטנשטיין.	חי ופועל בימינו. מראשי ישיבת ההסדר "הר עציון" בגוש עציון.	מביאה לתיקון החברה, ומאפשרת לאדם לעסוק בענייני הרוח.

מושגי יסוד בשמיטה

ערך: הרב שמואל כ"ץ רב בית הספר ממ"ד תורני לבנות הר-נוף, ת"ת ממ"ד 'נחלה' הר נוף ואולפנת חורב, ירושלים

א. אבק שביעית

איסור תורה העיקרי בשנה השביעית הוא - עבודת האדמה. האיסור לסחור בפירות שביעית הוא גם איסור תורה, אך הוא איסור קל יותר, כי זהו "לאו הבא מכלל עשה"; כלומר, מתוך העשה של: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כ"ה, ו), למדו חז"ל - שיש גם לאו הנובע ממנו, והוא: "לאכלה" - ולא לסחורה! לכן, איסור זה נקרא רק "אבק שביעית". (וראה להלן - סחורה בפירות שביעית).

ב. אוצר בית דין

אסור לאדם פרטי לאסוף ירקות או פירות בשנת השמיטה בדרך המקובלת כל שנה, כי בכך הוא מראה בעלות על שדהו. לעומת זאת, לבית-דין מותר לשכור פועלים כדי שיעשו זאת, וכן לחלק את התוצרת לציבור. היום, חקלאים רבים מוסרים את יבולם, שגדל בקרקע שלא הופקעה קדושתה, לאוצר (מחסן), ובית הדין, שהוא גוף ציבורי, קובע את מחיר התוצרת ואת אופן שיווקה לציבור. בית הדין גובה מהציבור תשלום, לא על הפירות עצמם, אלא רק עבור ההוצאות של החקלאים בגידול ובטיפול בפירות (לכן אין בכך איסור סחורה). החקלאים עובדים בשדה שלהם כשליחי בית הדין. הקונה פירות אלו, עליו לנהוג בהם בקדושת שביעית, ולבערם במועד. (וראה להלן - ביעור פירות שביעית, סחורה בפירות שביעית, קדושת פירות שביעית).

ג. אוקמי, אברויי (אילנא)

מלאכות מדרבנן, שמטרתן לקיים (לאוקמי) את האילן שלא יתקלקל וימות - מותרות בעשייה בשנת השמיטה, אך מלאכות שמטרתן להשביח (לאברויי) את הקרקע או את האילן - אסורות. (וראה להלן - מלאכות דאורייתא ודרבנן).

ד. אכילת פירות שביעית

יש הסוברים, שמצווה מהתורה לאכול פירות שביעית, שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כ"ה, ו). גם לדעת הסוברים, שאין בכך מצוה, על האוכל פירות אלו לנהוג בהם כפי שנהוג בכל שנה, כל מין כדרכו; כלומר, פרי שנהוג לאוכלו חי - אסור לבשלו, וכן להיפך. מותר לסחוט או לרסק פירות וירקות רק כאלו שדרכם בכך בכל שנה. (וראה להלן - הפסד פירות שביעית, קדושת פירות שביעית).

ה. ביעור פירות שביעית

חובה על כל אחד לבער (להוציא) את פירות שביעית המצויים בביתו, מהרגע שכבר לא ניתן למצוא מאותו המין בשדה, שנאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל" (ויקרא כ"ה, ז). מכאן למדו חז"ל: כל זמן שחיה אוכלת בשדה - בהמתך אוכלת מהפירות בבית, כלה (נגמור) לחיה בשדה - כלה (הפסק) גם לבהמתך בבית, ואז יש לבער (= להפקיר) את הפירות מהבית. כיום נהוג, שבעל הפירות מוציא מרשותו פירות אלו, מפקירם בפני 3 אנשים, ואחר כך מותר לו לזכות בהם מחדש. חז"ל קבעו זמנים שונים לביעור פירות, ירקות ותבואה, ויש לברר זאת בפרסומי המכונים השונים.

ו. דמי שביעית

כסף או מזון שמקבל אדם תמורת פירות שביעית, מתקדש בקדושת שביעית. אוכל הנקנה בכסף זה - האוכל מתקדש בקדושת שביעית, ובכסף, שיצא לחולין, מותר לקנות בו כל דבר. (וראה להלן - קדושת פירות שביעית).

ז. היתר המכירה

קרקע ארץ-ישראל שנמכרה לגוי לפני שנת השמיטה, לזמן קצוב, מותר בשנת השמיטה לעשות בה מלאכות מדרבנן. היתר המכירה

בוצע לראשונה לפני כ- 125 שנה [בשנת תרמ"ט (1889)] עם התחדשות היישוב היהודי בארץ-ישראל, וזאת במטרה לחזק את ההתיישבות היהודית, שהיתה נתונה בקשיים כלכליים מרובים. הראי"ה קוק זצ"ל, כרבה של יפו והמושבות, הרחיב היתר זה, בגלל שעת הדחק וכהוראת שעה, וקבע, שבכל שנת שמיטה יש לבדוק מחדש אם הוא נחוץ. הרבנות הראשית לישראל מוכרת לפני כל שנת שמיטה את קרקעות המדינה לגוי. יש פוסקים, שהתנגדו להיתר זה מכמה סיבות. (וראה להלן - לא תחנם, מלאכות דאוריתא ודרבנן).

ח. הפסד פירות שביעית

את הפסוק: " והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כ"ה, ו), דרשו חז"ל: "לאכלה" - ולא להפסד' (פסחים נב, ב); כלומר: מותר להשתמש בפירות שביעית רק לפי שימושם הרגיל בכל שנה, כגון: אכילה, הדלקה, צביעה וכו', אך אסור להפסידם או לקלקלם. (וראה לעיל - אכילת פירות שביעית, ולהלן - קדושת פירות שביעית).

ט. הפקר

נאמר בתורה: " והשביעית תשמטנה ונטשתה " (שמות כ"ג, י), מכאן למדו חז"ל, שכל אדם שיש לו פירות או ירקות בשדהו בשנת השמיטה, חייב להפקירם לכל, כדי להראות שהוא אינו בעל השדה בשנה זו. (וראה להלן - שמור).

י. הקהל, זכר להקהל

על פי מצוה מהתורה (דברים ל"א, י-יג), נהגו כל ישראל - גברים, נשים וטף - להתכנס בעזרת נשים בבית המקדש, במוצאי החג הראשון של סוכות, במוצאי שנת השמיטה (בראשית השנה השמינית). במעמד זה המלך קרא לפני העם מספר פרשיות בספר דברים, וחיזקם בענייני אמונה. היום נהוג לעשות "זכר להקהל" ברוב עם ליד הכותל המערבי, ביום הראשון של חול המועד סוכות.

יא. חנות שמיטה

חנות המספקת פירות וירקות לשומרי שביעית, ויש עליה פיקוח ע"י גורמים המוסמכים לכך.

יב. חנטה

השלב בגידול פרי העץ, הקובע לאיזו שנה הוא שייך, ובהתאם לכך, אם יש חובה לנהוג בו כנהוג בפירות שביעית. פרי שחנט בשנה השישית - אין צורך לנהוג בו קדושה, ואם הוא חנט בשנה השביעית - יש לנהוג בו קדושה. יש הסוברים, שהכוונה לנשירת עלי הפרח ויציאת הפרי. (וראה להלן - לקיטה, קדושת פירות שביעית, שליש גודל).

יג. יובל

השנה ה-50 הבאה לאחר 7 שמיטות (ויקרא כ"ה, יא). כאשר בית המקדש היה קיים, נמנתה שנה זו כשנה בפני עצמה, ורק השנה ה-51 חושבה כשנה הראשונה לשמיטה הבאה. בשנה זו: א. יש לקיים את כל הלכות שמיטת קרקעות. ב. עבדים עבריים יוצאים לחופשי ביום הכיפורים. ג. שדות שנמכרו - שבות לבעליהן. כמו כן, מצוה למנות כל שנה משנות היובל, ולקדש את שנת היובל בכניסתה, בראש השנה בבית הדין הגדול שבירושלים, וכן לתקוע שם בשופר ביום הכיפורים. מצות היובל נוהגת רק כאשר כל יושביה (עם ישראל) עליה (בארץ-ישראל). חז"ל לא תיקנו לקיים בזמן הזה את מצות היובל מדרבנן (כמו בשמיטה), כי רוב הציבור לא יכול לעמוד בכך, כגון: שלא לזרוע שנתיים רצופות.

יד. כיבוש עולי מצרים ועולי בבל, קדושה ראשונה ושנייה

יהושע בן-נון ואתו העולים ממצרים, כבשו את ארץ-ישראל וקדשוה, מאז חלו בה כל ה"מצוות התלויות בארץ". כל מה שנכבש במלחמה זו, נחשב כ"כיבוש [או "גבול"] עולי מצרים", שנתקדש בקדושה ראשונה. לאחר חורבן בית המקדש הראשון, כאשר עם ישראל יצא לגלות בבל, בטלה קדושה זו לעניין "מצוות התלויות בארץ" (אך הקדושה העצמית של ארץ-ישראל נשארה!). כאשר

שבו ישראל מגלות בבל, קידש עזרא הסופר את ארץ-ישראל (על ידי התנחלות בארץ) פעם נוספת בקדושה שנייה, שלא בטלה לאחר חורבן בית המקדש השני, והיא קיימת עד היום. כל השטח בו התיישבו עולי בבל, נחשב כ"כיבוש [או "גבול"] עולי בבל" (שהיה קטן בהרבה מגבול כיבוש עולי מצרים) - בו חלים כל דיני השמיטה. בשטח מחוץ לגבולות "כיבוש עולי בבל" ועד לגבול "כיבוש עולי מצרים", אסור לעשות מלאכות האסורות בשמיטה, אך אין בו איסור ספיחין, לכן תבואה שצמחה שם מותרת באכילה. (וראה להלן - ספיחין).

טו. לקיטה

לקיטת (קטיף) הירקות מהשדה, היא הקובעת אם יש לנהוג בהן בהלכות שביעית. לכן, ירקות שגדלו בשנה השישית ונלקטו לאחר ראש השנה של השנה השביעית, יש לנהוג בהם בקדושת שביעית. (וראה לעיל- חנטה; ולהלן - קדושת פירות שביעית).

טז. לא תחנם

את האיסור מהתורה: "לא תחנם" (דברים ז', ב), פרשו חז"ל, שאסור לתת לגויים חנייה בארץ-ישראל (עבודה זרה כ, א). מטעם זה, היו פוסקים שהתנגדו למכירת קרקעות ארץ-ישראל לגוי במסגרת "היתר המכירה". הפוסקים שקיבלו את "היתר המכירה", סברו, שאיסור זה לא קיים אם המכירה היא לזמן קצוב ולא לצמיתות, וכן אם מטרת המכירה היא כדי לחזק את ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל. (וראה לעיל - היתר המכירה).

יז. מלאכות דאורייתא ודרבנן

מלאכות דאורייתא - הן המלאכות האסורות בעשייה בשנת השמיטה מהתורה, והן: זריעה, זמירה, קצירה ובצירה (ויקרא כ"ה, ד-ה), ולדעת פוסקים רבים גם חרישה (ויש הסוברים, שגם נטיעה). מי שעשה אחת ממלאכות אלו במזיד והתרו בו - לוקה. מלאכות אלו אסורות בעשייה אפילו אם יגרם הפסד לעצים או ליבול בשדה. מלאכות דרבנן - הן מלאכות שחכמים אסרו לעשותן בשנת השמיטה, בעיקר אם מטרתן השבחת הקרקע או הצמחים. אם יש חשש שהעצים ימותו או יגרם נזק ליבול - הקלו בעשייתן. (וראה לעיל - אוקמי, אברויי).

יח. נעבד

אדם שעשה (עבד) בשדה או במטע מלאכות האסורות בעשייה בשנת השמיטה, מעיקר הדין - פירות אלו מותרים באכילה (יש הנזהרים שלא לקנותם בגלל מספר חששות). (וראה להלן - שמור).

יט. סחורה בפירות שביעית, סוחר שביעית

על הפסוק: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא כ"ה, ו), דרשו חז"ל: "לאכלה" - ולא לסחורה' (עבודה זרה סב, א), לכן אין לסחור בפירות שביעית בדרך המקובלת בכל שנה. אין למוכרם במידה, במשקל ובמניין, או לארוז אותם באריזות שיווק רגילות. הסוחר בפירות שביעית בדרך האסורה, נקרא: סוחר שביעית, הפסול לעדות. (וראה לעיל - אבק שביעית, אוצר בית דין).

כ. ספיחין

ירקות שנבטו וגדלו בשנה השביעית, ותבואה וקטניות שהגיעו לשליש גידולם אחרי ראש השנה של השנה השביעית, חז"ל גזרו שלא לאכלם, מפני עוברי עבירה, שמא יהיו כאלה שיזרעו בסתר בשנה השביעית, ויאמרו שהצמחים נזרעו בשנה השישית. גזירה זו אינה קיימת בפירות כי חשש זה אינו קיים בהם, הואיל ועץ אינו גדל כה מהר, וכן לא בשדה של גויים.

כא. עציץ נקוב, עציץ שאינו נקוב

עציץ נקוב - עציץ שיש בו נקב (חור), נחשב כמחובר לקרקע כי הצמח שבתוכו יונק את חיותו מהקרקע דרך הנקב, לכן חלות עליו כל הלכות שמיטה (ניתן לבטל את הנקב על ידי הנחת יריעת ניילון בין העציץ לקרקע). עציץ שאינו נקוב - עציץ שאין בו נקב, נחשב כמנותק מהקרקע שמתחתיו, הואיל והצמח אינו יונק את חיותו מהקרקע, לכן חלות עליו

הלכות שמיטה רק מדרבנן, וניתן להקל בעשיית מספר מלאכות בתנאים מיוחדים, כגון: בבית או בחממה.

כב. פרוזבול

בתקופת בית המקדש השני, החלו העשירים להמנע מלתת הלוואות לעניים לפני שנת השמיטה, מהחשש שהלוואות אלו תתבטלנה בשנה זו מדין שמיטת כספים (תוקף מצוה זו באותה העת היה רק מדרבנן). הלל הזקן, בהבינו את הסכנה הטמונה במצב חברתי זה, תיקן פרוזבול - שבא למנוע מהלוואות אלו להתבטל לאחר שנת השמיטה, כך העשירים היו מוכנים להלוות, ולעניים היה מה לאכול. בעת כתיבת הפרוזבול, חותם המלוה על שטר מיוחד (הרשאה), בו הוא מוסר הודעה על מסירת חובותיו לבית הדין, על ידי כך הוא רשאי לגבותן לאחר השמיטה. פעולה זו נעשית בפני 3 אנשים, הנחשבים כבית-דין, החותמים גם הם על שטר זה. יש לבצע זאת עד ערב ראש השנה של השנה השמינית (ויש הנוהגים לעשות זאת לפני ראש השנה של השנה השביעית). (פרוזבול = פרוז - תקנה, בולי - עשירים, בוטי - עניים). (וראה להלן - שמיטת כספים).

כג. קדושת פירות שביעית

ירקות ופירות שגדלו בארץ-ישראל בשנת השמיטה, יש לנהוג בהם בקדושה מיוחדת. חובה להפקירם ולבערם במועד. אסור-לקטוף אותם בדרך הרגילה, לסחור בהם, להשתמש בהם לצורך רפואה ולהוציאם לחוץ לארץ. כמו כן, אסור להפסיד ולקלקל אותם, אלא יש להשתמש בהם כפי שנהוג בכל שנה (נהוג לשמור את הקליפות בתוך שקית, עד שירקבו, בפח מיוחד). (וראה לעיל - אוצר בית דין, אכילת פירות שביעית, הפקר, חנטה, לקיטה, סחורה בפירות שביעית, ולהלן - שלישי גודל).

כד. שלישי גודל

תבואה וקטניות, שהגיעו לשלישי גודלם לפני ראש השנה של השנה השביעית - אין בהם קדושת שביעית, כי הם למעשה שייכים לשנה השישית. אם הם הגיעו לשלב גידול זה לאחר ראש השנה - יש לנהוג בהם בקדושת שביעית. (וראה לעיל - חנטה, קדושת פירות שביעית).

כה. שמור

השמור בשנת השמיטה על פירותיו, כמו שהוא נוהג בכל שנה, ולא הפקיר את שדהו כנדרש - לפי רוב הפוסקים, פירות אלו לא נאסרו באכילה, אך אין לקטוף אותם כדרך הבעלים אלא ככל אדם הקוטף מההפקר. (וראה לעיל - הפקר, נעבד).

כו. שמיטת כספים

מדין תורה, השביעית משמטת (מבטלת) את החובות הכספיים שהתחייב אדם (הלוה) להחזיר לחברו (המלוה), שנאמר: "שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו" (דברים ט"ו, ב). החובות נשמטים בסוף השנה. מצוה זו נוהגת כיום רק מדרבנן, בארץ וגם בחוץ לארץ. (וראה לעיל - פרוזבול).

הערה:

המושגים הנ"ל יילמדו תוך כדי לימוד הלכות שמיטה או כסיכום וחזרה עליהן. הרחבה ומקורות למושגים אלו ומושגים נוספים, ניתן למצוא במקורות הבאים: הרב מ' עמנואל, ערכי שמיטה, הוצאת בית מדרש להלכה בהתישבות, תשנ"ג; פרופ' יהודה איזנברג, 'מילון למונחי שביעית', בשדה חמד 2-3 (תש"ס), עמ' 49-52; הרב י' פריד, שמיטה מא' עד ת', האגף לתרבות תורנית, תשס"א.

אמנת השמיטה - הפעלה

האמנה מופיע בעמוד הבא

לקראת שנת השמיטה תשע"ה הבאה עלינו לטובה, יזמה הנהלת החינוך הדתי בראשותו של ד"ר אברהם ליפשיץ, עריכת טקסט מקורי הנקרא: "אמנת השמיטה".

נוסח האמנה נכתב על ידי גדולי תורה של הציונות הדתית ובראשם הרב הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א רב העיר רמת גן ויו"ר וועדת השמיטה של הרבנות הראשית לישראל.

על הנוסח עמלו ראשי מינהל החינוך הדתי בראשות הרב ד"ר יוחאי רודיק יו"ר וועדת השמיטה של החמ"ד ויחדיו הוציאו מתחת ידם נוסח מרתק המובא בשלמותו לפניכם בעמוד הבא.

הרעיונות הנכללים באמנה זו הם הערכים החינוכיים אותם מובילים מפרשי התורה והוגי הדעות של היהדות אשר כתבו טעמים רבים ושונים לטעמה של מצוות השמיטה.

השם "אמנה" נלקח מתוך ספר נחמיה כאשר העם השב לציון לאחר שזנח במשך שנים רבות את מצוות השמיטה, מקבל על עצמו וכורת ברית - אמנה - שעל פיה יחזור עתה ויקיים מצווה זו במלואה.

אנו מציעים לקיים טקס חגיגי לקראת שנת השמיטה בכל בתי הספר בארץ ובו תיקרא האמנה בנוכחות נציגי ציבור, הורי תלמידים ואורחים נכבדים נוספים ולאחר הקראתה יחתמו עליה ובית הספר ידאג למסגרת נאותה שבה תוצב האמנה למשך שנת השמיטה.

אנו מציעים הפעלה קצרה שמטרתה לערוך היכרות עם הנוסח של האמנה וממליצים בפני רבני בית הספר והמחנכים להוסיף עוד כהנה וכהנה כידי הדימיון הטובה עליכם.

הפעלה

- א. קראו את הנוסח של האמנה, חלקו את תלמידי הכתה לארבע קבוצות כאשר כל קבוצה בוחרת אחד מן התחומים עליהם אנו חותמים. כל קבוצה תדון בנושא הנבחר ותנסה למצוא יישומים מעשיים הקשורים לתחום בו בחרו.
- ב. לאחר שהקבוצות דנו בתחומים השונים יבחרו נציג אשר יציג בפני כל הכתה את התחום ואת הצורה שבה ניתן ליישם תחום זה במהלך השנה.
- ג. התלמידים יפתחו את ספר נחמיה פרק י' ולאחר קריאה בפרק זה ינסו להבין מדוע נדרשים היהודים השבים מן הגולה בצורה כה בולטת ותקיפה לשמור דווקא על מצוות השמיטה. הערה: נסו להבין כיצד השמירה על מצוות השמיטה יכולה לגבש שוב את החוזרים מן הגלות לעם מאוחד הקשור לארצו.
- ד. סיכום: כיצד לדעתכם יכולה שמירת מצוות השמיטה להועיל גם כיום לעמנו השב לאחר אלפיים שנות גלות להיות עם מאוחד בארצו?
- ה. חברו שיר, מערכון קצר או סיפור המבוסס על אמנת השמיטה או על אחד מחלקיה והציגו אותו לפני חברכם.
- ו. ציירו ציור מתאים אשר יכול לעטר את קיר בית הספר בנושא שנת השמיטה על פי "אמנת השמיטה".

אמונת השמיטה

לקראת שנת השמיטה, במועד שנת השבע תשע"ה הבאה עלינו לטובה, התכנסנו אנו - רבנים ומורים, נציגי ציבור, מנהיגי חינוך ותלמידיהם - להעיד על מחויבותנו ופעולתנו למען הערכים החינוכיים והחברתיים של שנה נעלה זו.

במלות שישים ושש שנים לחידוש עצמאותנו המדינית וחזרתנו קוממיות לארצנו, אנו כורתים אמנה כפי שעשו שְׂבִי צִיּוֹן השבים לארצם, להקים בה את בית חייהם:
 "וּבָבֶל זֹאת אֲנַחְנוּ כְּרָתִים אֲמָנָה וְכַתְבִּים וְעַל הַחֲתוּמִּים שָׂרִינוּ לְוַיְנֹו כְּהִנְיֹו... וְנָטַשׁ אֶת הַשְּׂבִיעִית וּמָשָׂא כָּל יָדוֹ" (נחמיה י' א; לב)

התחייבות זו כללה שמיטה חקלאית ושמיטה כלכלית-חברתית גם יחד.
 אנו מאמינים כי מצוות שנת השמיטה היא יסוד לערכי האומה, ומקבלים עלינו להעצים ברוח שנה זו את הקשר שבין בורא עולם לבין האדם ובין האדם לבין החברה והטבע, לטהר ולקדש את חיינו הציבוריים והחברתיים בתחומים הבאים:

א. אהבת הארץ

השמיטה - 'שבת העם והארץ', מבטאת את עצמת הקשר שבין הבורא לאדמתו. נהיה קשובים ורגישים לקולה של האדמה הטובה והחכמה הנותנת לנו את פרייה. ובשנה השביעית נישבע לה אמונים לתת לה שבתון ולחבקה בנשימה חמה כשהיא מתחדשת ממש שנות עבודתה המסורה, ככתוב:

"וּבִשְׁנֵה הַשְּׂבִיעִת שֶׁבֶת שֶׁבֶתוֹן יִהְיֶה לְאַרְצְךָ שֶׁבֶת לָהּ. שְׂדֶךָ לֹא תִזְרַע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמַר" (ויקרא כה, ד)
 גם אם בשעת צורך ומצוקה, תוסיף תת כוחה על פי הוראת פוסקי ההלכה.

ב. מעורבות חברתית

הדגשת הערבות ההדדית בין כל חלקי העם: נתייחס בכבוד ובהערכה לחלש ולאחר, נהיה קשובים ורגישים ונדיבי לב לזולתנו, ככתוב:

"לֹא תִאֶמֶץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֶחִיךָ הָאֲבִיּוֹן, כִּי פִתַּח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ" (דברים טו, ז)

ג. אזוריות סביבתית

השמיטה מחנכת אותנו להתייחס לארצנו ולעולם הטבע באחריות ובכבוד, כפי שנאמר: "וּשְׁבַתָּה אֶרֶץ שֶׁבֶת לָהּ" (ויקרא כה, ב). עלינו לנהוג ריסון ואיפוק בשימוש במשאבי הסביבה, להכיר תודה על יפי הבריאה ולעשות כל שביכולתנו לשמור עליה, למעננו למען הקיימות הסביבתית ולמען הדורות הבאים.

ד. התודעות רוחנית

שנת השמיטה הנה שנה של עצירה והרפיה ממירוץ החיים. בשנת השמיטה נעצים את העיסוק בתורה, ברוח ובתרבות היהודית. נחזק את ערכי המשפחה והקהילה ונבחן מחדש את דרכנו, ככתוב: "הֲרַפּוּ וְדַעוּ, כִּי אֲנֹכִי אֱלֹקִים" (תהלים מו, יא).

מתוך הכרה כי מצוות שנת השמיטה היא ערך יסוד בחינוך האדם בישראל, אנו מבקשים לפעול יחדיו על מנת לקיים את השנה הזאת כשנה משמעותית בחיי היחיד, הקהילה, החברה והאומה, כדברי הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הרב הראשי הראשון לארץ ישראל:

"אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה".

ועל כך באנו על החתום